

PALVELUOHJAUS LASTEN HYVINVOINNIN TUEKSI

Mäntsälän seurakunta lapsiperheiden tukena

Jenni Romppanen ja Piia Tilsala

Opinnäytetyö, syksy 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) – Diakonin virka-

kelpoisuus + lastentarhaopettajan

kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Romppanen, Jenni & Tilsala, Piia. Palveluohjaus lasten hyvinvoinnin tueksi. Mäntsälän seurakunta lapsiperheiden tukena. Mäntsälän seurakunnassa. Järvenpää, syksy 2012, 69 s., 1 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak- Etelä, Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaali- ja kasvatustieteiden suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Jatkuvasti muuttuva palvelujärjestelmä asettaa haasteita kuntalaisille, heidän etsiessään tarvitsemiaan palveluita. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli parantaa Mäntsälän seurakunnan alle kouluikäisille lapsille suunnatun päiväkerhotoiminnan laatua ja lisätä sen henkilöstön tietoutta kunnan palvelujärjestelmästä. Muita tavoitteita on, että Mäntsälän seurakunnassa työskentelevät lastenohjaajat saisivat lisää valmiuksia varhaiseen puuttumiseen, vanhemmuuden tukemiseen ja haastaviin tilanteisiin lasten kanssa. Opinnäytetyön päämäärä on tuoda palveluohjaus osaksi Mäntsälän seurakunnan päiväkerhotoimintaa. Pohdimme työssämme myös, kuinka Mäntsälän seurakunnan päiväkerhotoiminta voisi kehittyä. Lähtökohtana opinnäytetyössämme on lapsen ja hänen perheensä hyvinvointi ja sen tukeminen.

Saavuttaaksemme työme tavoitteet olemme suunnitelleet ja toteuttaneet Mäntsälän seurakunnalle kesäkerhon 2012. Kerhon aikana keräsimme aineistoa osallistuvan havainnoinnin avulla. Aineiston avulla kokosimme esimerkkitaupauksia päiväkerhossa mahdollisesti kohdattavista tilanteista. Tarjoamme opinnäytetyömme avulla ohjeistusta vastaavien tilanteiden avuksi ja kerromme miten Mäntsälän kunnan alle kouluikäisille lapsille suunnattu palvelujärjestelmä tarjoaa ongelmien ja tilanteiden tueksi. Työmme sisältää prosessiarviointia ja pohdintaa omasta ammatillisesta kasvustamme sekä seurakunnan päiväkerhotoiminnan kehittämisestä.

Työn teoreettiset lähtökohdat on vanhemmuuden tukeminen, varhainen puuttuminen ja palveluohjaus. Toiminnallisessa opinnäytetyössämme keräsimme aineistoa havainnoinnin ja oppimispäiväkirjan avulla. Suoritimme myös prosessiarviointia koko opinnäytetyön ajan.

Asiasanat: Seurakunnan varhaiskasvatus, vanhemmuuden tukeminen, palveluohjaus, varhainen puuttuminen, prosessiarviointi, lapsihavainnointi

ABSTRACT

Romppanen, Jenni and Tilsala, Piia. Case management as a working method in parish of Mäntsälä. 69 p., 1 appendix. Language: Finnish. Järvenpää, Autumn 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services/ Option in Social Services and Education, Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

This thesis aimed to improve clubs for children under school age organized by the parish of Mäntsälä. Another aim was to increase the awareness of the municipal case management among the staff in order to improve families' well-being. Theoretical framework of the study included case management, early intervention, parenting support and challenging situations with children.

In order to achieve the objectives of the functional thesis we designed and implemented a summer club in the parish of Mäntsälä in 2012. In the club we collected data using participant observation and learning diary. Child observation purpose was to highlight those cases, where staff needs more capacity and management requires the municipal service system to support. We tell how to use municipal services in Mäntsälä to support families in difficult situations. Our thesis includes the evaluation of the process and reflection on our own professional growth, as well as development of parish clubs.

Keywords: early childhood education in parish, parenting support, case management, early intervention, process evaluation, child observation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TAUSTAA	7
2.1 Lähtökohdat	7
2.2 Projektin tavoitteet	8
2.3 Mäntsälän seurakunta	9
2.4 Kirkon varhaiskasvatus	10
2.5 Seurakunnan päiväkerhot	13
3 PERHEIDEN TUKEMINEN	15
3.1 Vanhemmuuden tukeminen	15
3.2 Varhainen puuttuminen	17
3.3 Palveluohjaus	18
4 PROSESSIKUVAUS	20
4.1 Ideasta toimintasuunnitelmaksi	20
4.2 Tiedottaminen ja vastaavan toiminnan kartoittaminen	23
4.3 Kesäkerhon toteutus	25
4.4 Lapsihavainnointi	28
5 MÄNTSÄLÄN KUNNAN PALVELUT LAPSIPERHEILLE	29
5.1 Yhteiskunnan tarjoamat palvelut lapsiperheille	29
5.2 Sosiaalipalvelut	30
5.3 Terveyspalvelut	32
6 LAPSEN HYVINVOINNIN TUKEMINEN PÄIVÄKERHOSSA	34
6.1 Lapsi sairaana päiväkerhossa	34
6.2 Allerginen lapsi päiväkerhossa	36
6.3 Kiusaaminen	38
6.4 Lapsen yksin kulkeminen kerhomatkoilla	41
6.5 Lastensuojelu	42
6.6 Päiväkerhosta päivähoito?	44
7 LASTEN ERITYISVAIKEUKSIEN TUKEMINEN PÄIVÄKERHOSSA	46
7.1 Erityinen tuki	46
7.2 Impulsiivinen tai keskittymätön lapsi	48
7.3 Aggressiivisesti tai uhmakkaasti käyttäytyvä lapsi	50

7.4 Puheen ja kielen kehityksen vaikeudet	53
8 TYÖN ARVIOINTIA	55
8.1 Prosessiarviointi	55
8.2 Ammatillinen kasvu	56
8.3 Pohdinta	58
LÄHTEET	61
LIITE 1 SUOSTUTUMUS LAPSEN HAVAINNOINTIIN	69

1 JOHDANTO

Tämä toiminnallinen opinnäytetyömme on toteutettu yhteistyössä Mäntsälän seurakunnan lapsityön kanssa. Opinnäytetyömme tarkoitus on kehittää Mäntsälän seurakunnan lapsityön toimintaa. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus sisälsi, kesäkerhon suunnittelun, tiedottamisen ja sen toiminnasta vastaamisen kesällä 2012.

Kuntien palvelujärjestelmän monitahoisuuden vuoksi oikein kohdennetun avun tai tuen löytäminen ei ole aina helppoa ammattilaisellekaan. Palvelujen saatavuuksissa on myös kuntakohtaisia eroja ja laki määrittelee osaltaan myös sitä, kenelle mikäkin palvelu kuuluu. Tämän vuoksi uskomme, että opinnäytetyömme on hyödyllinen työväline seurakunnan lastenohjaajille. Lähtökohtana työllemme pidimme lapsen ja hänen perheensä hyvinvointia ja hyvinvoinnin tukemista.

Opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa suoritimme kesäkerhon aikana lapsihavainnointia. Lapsihavainnoinnin tarkoituksena oli nostaa esiin sellaisia tilanteita, joiden hoitamiseen uskoimme lastenohjaajien kaipaavan lisää valmiuksia ja joiden hoitaminen vaatii myös kunnan palvelujärjestelmän tukea. Oikein kohdennetun tuen löytymistä auttaisi seurakunnan lastenohjaajien tuntemus kunnan tarjoamista palveluista. Otimme työssämme huomioon Mäntsälän kunnan lapsiperheille suunnattujen palveluiden mahdollisimman monipuolisen kartoittamisen. Toivomme, että opinnäytetyöstämme on apua Mäntsälän seurakunnan päiväkerhojen henkilöstölle.

Kuvaamme opinnäytetyömme prosessin kulkua, johon kuuluu toiminnallisen osuuden suunnittelu, tiedottaminen, toteutus, lapsihavainnointi ja työn tulokset. Kappaleissa 6–7 käymme läpi lapsihavainnoinnin pohjalta nousseita tilanteita tai tapauksia. Näiden esimerkkien avulla tarjoamme ohjaajille ohjeistusta vastaavanlaisiin tilanteisiin. Lisäksi käymme läpi Mäntsälän kunnan lapsiperheille suunnattuja palveluita. Opinnäytetyömme tarkoituksena on ollut auttaa Mäntsälän seurakunnan lapsityötä toimintansa kehittämisessä.

2 TAUSTAA

2.1 Lähtökohdat

Olemme molemmat kartuttaneet työkokemustamme erityisesti alle kouluikäisten lasten parissa. Kokemuksemme mukaan kunnallisen ja yksityisen päivähoidon henkilökunnalla ja päivähoitojärjestelmällä on valmiudet tarttua työssään kohtaamiinsa epäkohtiin. Sen myötä ajatuksia on herännyt myös siitä, onko seurakunnan päiväkerhotoiminnassa samanlaiset valmiudet kuin kuntasektorilla hoi-taa kohtaamiaan haasteita alle kouluikäisten lasten parissa. Minkälaisia haastei-ta kerho-ohjaajat kokevat työssään kerhopäivän aikana ja miten he kykenevät vastaamaan niihin?

Mäntsälän seurakunnan lapsityö ilmaisi halukkuutensa kehittää toimintaansa, kun tiedustelimme sen kiinnostusta ja tarpeita kumppanina opinnäytetyössäm-me. Mäntsälän seurakunnan lapsityö lähti mukaan projektiimme luottavaisesti ja avoimesti. Mäntsälän seurakunta on aikaisemminkin kehittänyt toimintaansa opinnäytetyön avulla. Työ oli suunnattu ensimmäisen lapsen saaneille äideille ja nimeltään Toukkapiiri. (Henkilökohtainen tiedonanto Päivi Kaura-Aho, 5.5.2011.) Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelijat Emmi Valaranta ja Taina Mansikka-Aho ovat tutkineet aikaisemmin varhaiskasvatuksen palveluohjausta. Heidän työnsä suuntautui kuitenkin päivähoitoon. (Valaranta & Mansikka-aho, 2011)

Sosionomiopinnoissa meillä on syntynyt paljon keskustelua eri toimijoiden väli-sestä yhteistyöstä ja sen merkityksestä. Tulevaisuudessa kohtaamme todennä-köisesti työssä paljon lapsia ja perheitä, jotka tarvitsevat tukea erilaisiin tilantei-siin. Toinen meistä kohtasi lapsiperheiden hädän ollessaan työharjoittelussa seurakunnan diakoniatyössä. Monilla näistä perheistä ei ollut lainkaan kontaktia kunnan palvelujärjestelmään, joka tukisi perheitä heidän erityisessä elämänti-lanteessaan. Näiden perheiden alle kouluikäiset lapset eivät myöskään olleet kunnan päivähoitojärjestelmän piirissä. Heräsi ajatus siitä, onko seurakunnan

lapsityönohjaajilla riittävästi tietoa sen kunnan palvelujärjestelmän palveluista, jossa he työskentelevät.

Opinnäytetyömme teoreettisina lähtökohtina ovat palveluohjaus, vanhemmuuden tukeminen ja varhainen puuttuminen.

2.2 Projektin tavoitteet

Yksittäisten kuntalaisten on vaikea pysyä perillä jatkuvasti muuttuvan palvelujärjestelmästä. Seurakunnan lastenohjaajat ovat tärkeässä asemassa, jotta heidän asiakasperheensä tavoittaisivat tarpeelliset palvelut vaivattomasti. Seurakunnan lastenohjaajien tulisi olla itse hyvin aktiivisia, jotta he kykenisivät ohjaamaan lapsiperheet oikeiden kunnan tarjoamien palvelujen piiriin. Asiakasperheiden ohjaaminen on tällä hetkellä yksittäisten lastenohjaajien henkilökohtaisen työmotivaation varassa.

Tämän työmme tavoitteena on parantaa Mäntsälän seurakunnan päiväkerhotyön laatua entisestään ja lisätä sen henkilöstön tietoutta kunnan palvelujärjestelmästä. Työmme tarkoituksena on palveluohjauksen tuominen osaksi Mäntsälän seurakunnan päiväkerhotyötä tämän raportin ja sen esimerkkitapausten avulla. Muita tavoitteitamme on, että Mäntsälän seurakunnan päiväkerhoissa työskentelevät lastenohjaajat saisivat lisää valmiuksia varhaiseen puuttumiseen, vanhemmuuden tukemiseen ja haastaviin tilanteisiin lasten kanssa. Lisäksi pohdimme, kuinka Mäntsälän seurakunnan päiväkerhot voisi kehittää toimintaansa entisestään.

Lapsi- ja perhetyön asiantuntijuuteen kuuluu asiakkaan edun painottaminen, jolloin on huomioitava, että asiakas saattaa tarvita myös muiden toimijoiden tukea. Toivomme, että seurakunnan lastenohjaajat kykenisivät ohjaamaan asiakkaitaan herkemmin kunnan palvelujärjestelmän piiriin.

2.3 Mäntsälän seurakunta

Mäntsälän kunta sijaitsee Keski-Uudellamaalla, noin 60 kilomerin päässä pääkaupunkiseudulta. Kunnassa on vähän yli 20 000 asukasta ja se on voimakkaasti kasvava kunta. Mäntsälälle on ominaista elinvoimainen pieni keskusta, jossa asuu noin puolet mäntsäläläisistä ja laaja maaseutualue, sisältäen yli kymmenen aktiivisesti toimivaa kylää. (Mäntsälän kunta, Muuttajille i.a.)

Mäntsälän seurakunta kuuluu Espoon hiippakuntaan ja on yli 400-vuotias. Mäntsälän seurakuntaan kuului vuonna 2011 16 338 jäsentä, mikä on 81,2 prosenttia mäntsäläläisistä. Tämä on maan keskiarvoa (77,2 %) hieman suurempi osuus. Seurakunnalla on käytössään seitsemän toimipistettä eri puolilla kuntaa. Seurakunnassa on 46 vakituista työntekijää. Mäntsälän seurakunnan talous on vakaa ja verotulot ovat kasvaneet väestönkasvun ansiosta. (Mäntsälän seurakunta 2011, Toimintakertomus 14–15.)

Mäntsälän seurakunnalla on oma lapsi- ja perhetyön pastori. Lisäksi seurakunnan lapsi- ja perhetyön tekijöitä on yhteensä kymmenen, yksi lapsityönohjaaja ja yhdeksän lastenohjaajaa. Seurakunta järjestää lapsille ja perheille monimuotoista toimintaa. Lapsi- ja perhetyöhön kuuluvat lasten päiväkerhot, perhekerhot, äiti-vauvapiiri, pyhäkoulut, musiikkileikkikoulu ja perheleirit. Mäntsälän seurakunnassa työskentelevät päiväkerhojen ohjaajat ovat koulutukseltaan lastenohjaajia. He ovat työssään kokeneita ja kykenevät heiltä vaadittuun itsenäiseen työskentelyyn. (Mäntsälän seurakunta i.a.) Lastenohjaajat koulutetaan toimimaan niin, että he kykenevät tukemaan lasten vanhempia heidän kasvatustyössään ja voivat toiminnallaan ehkäistä syrjäytymistä. Koulutuksessa huomioidaan moniammatillisuuden tärkeys ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2008.)

Seurakunnassa järjestetään monipuolista toimintaa kaikenikäisille ja lastenohjaajien tulisi muistaa myös asiakkaiden ohjaus diakoniatyöhön, joka on lähimmäisenrakkauteen perustuvaa kristillistä palvelua. Lisäksi seurakunnassa työskentelee diakoniatyön seurakuntapastori. Jokaisella työntekijällä on oma vastuualueensa. Diakoniatyö tarjoaa esimerkiksi keskustelu-, kuuntelu- ja krii-

siapua, sielunhoitoa, rippikeskusteluja, talousneuvontaa, kotikäyntejä ja vertaisryhmiä. Mäntsälän seurakunnan diakoniatyö on hädänalaisten hengellistä, henkistä ja aineellista avustamista. Vaikeissa tilanteissa Mäntsälän seurakunta pyrkii tukemaan taloudellisesti, mutta se on pääsääntöisesti pienimuotoista. (Mäntsälän seurakunta, Diakoniatyö i.a.)

Diakoniatyön tavoitteena on moniongelmaisten perheiden tukeminen arjessa ja elämänhallissa sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen. Työmenetelminä ovat muun muassa diakoniavastaanotto, joka on auki kolme kertaa viikossa, kotikäynnit, aamuhartaus kerran viikossa, jossa tarjotaan osallistuville aamupala, erilaiset virkistystoiminnot kuten eläkeläisten palvelupäivät, retket ja leirit sekä verkostotyö kunnan eri toimijoiden kanssa. (Mäntsälän seurakunta 2009–2011, Toiminta- ja taloussuunnitelma, 51)

2.4 Kirkon varhaiskasvatus

Kirkkohallitus on julkaissut kirkon oman varhaiskasvatuksen kehittämisasiakirjan. Kehittämisasiakirja selvittää, miten kasteopetusta toteutetaan seurakunnissa ja miten lasten hengellisyys kohdataan ja miten vastataan lasten ja perheiden tarpeisiin. Kirkon varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka nousee kristillisestä uskosta ja siihen liittyvistä arvoista. Kirkon varhaiskasvatuksella tarkoitetaan alle kouluikäisten lasten kasvatusta, joka tapahtuu yhdessä heidän läheistensä/perheittensä kanssa. Vaikka kirkon varhaiskasvatuksen painotukset ovatkin muuttuneet vuosien aikana, on lähtökohtana aina pidetty kristillisen uskon keskeisistä sisällöistä lähteviä tavoitteita sekä kirkon arvopohjaa. Ihminen on luotu jatkuvaan vuoropuheluun ja yhteyteen Jumalan kanssa. Osallistumalla lasten kasvatustyöhön kirkko pyrkii säilyttämään uskonnollisia perinteitä sukupolvelta toiselle. Samalla kirkko auttaa ihmisiä elämään Jumalan rakaudessa ja lähimmäisen rakastamisesta Jeesuksen antaman opetuksen ja esimerkkien mukaisesti. Kirkon kasvatustyössä painotetaan lapsilähtöisyyttä ja kasvatuskumppanuutta. Tärkeä painopiste on vanhempien tukemisessa ja perheen arvostamisessa. Seurakunta sitoutuu tukemaan kastettuja lapsiaan heidän

vanhempiaan ja kummejaan kristillisessä kasvatuksessa. (Kirkon varhaiskasvatuksen peruslinjaukset 2008, 7,9.)

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää lapsen tasapainoisen kasvun, kehittymisen ja oppimisen tukeminen. Tähän liittyy myös uskonnollisuus, koska useat asiat elämässä pohjautuvat uskoon. Yhteistyö lapsen eri elämän osa-alueiden kanssa on olennainen osa varhaiskasvatusta. Yhteistyön esimerkiksi päivähoidon ja seurakunnan tai kodin ja seurakunnan välillä tulisi olla luontevaa ja jatkuvaa. (Halme 2010, 12.) Kirkon varhaiskasvatuksen lähtökohdat löytyvät Raamatusta kaste- ja lähetyskäskystä (Matt. 28:18–20) ja lasten evankeliumista (Mark. 10:13–16) ja kirkon varhaiskasvatus perustuu kristilliseen ihmiskäsitykseen. Kirkon oma arvopohja on ollut lähtökohtana kirkon kasvatustoiminnassa. Kirkon visiona varhaiskasvatuksessa on lapsen osallisuus. Lapsille on luontaista elää uskoaan liikkuen, leikkien, iloiten ja tutkien. Perinteisesti seurakuntien toimintaa on kehitetty lähinnä eri työmuotojen omista näkökulmista, mutta kirkon uusimmat strategiat nostavat esille kirkon jäsenten tarpeiden vahvemman huomioimisen ja toimintakulttuurin muuttamisen seurakuntalaisten osallisuutta vahvistavaan suuntaan. Lapsi saa elämänarvonsa jo lapsuuden ympäristöstään ja ne kannattelevat häntä koko elämän ajan. Kirkon varhaiskasvatuksessa tavoitteena on lisätä lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Seurakunnat tekevät ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä muun muassa varhaisella tukemisella ja järjestämällä erilaista toimintaa lapsiperheille. Kirkon varhaiskasvatuksessa tavoitteena on lisätä lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Kirkkohallitus 2008, 9,23–28, 29.)

Työskentely seurakunnassa tulee olla kirkon strategian mukaan lapsilähtöistä. Kirkon varhaiskasvatuksessa aikuiset kantavat vastuun lapsesta. Seurakunnassa lapsi saa olla lapsi ja elää uskoaan omalla tavallaan. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008.) Lapsi elää liikkuen, leikkien, tutkien, iloiten sekä ihmetellen. Kirkon varhaiskasvatuksessa lapsi huomioidaan aktiivisena toimijana (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008, 23.)

Kirkko pitää itseään osallisuuden yhteisönä, joka huolehtii lapsen edun ja osallisuuden toteutumisesta käytännön tasolla. 2000-luvulla kirkko toteutti hankkeen lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseksi. (Nurmi 2011, 7.) Jeesus antoi lapsille mahdollisuuden olla osallinen sallimalla lasten tulla luokseen (Mark 10:12–16).

Evangelis-luterilaisen kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelmassa painotetaan lapsen osallisuutta. Lapsen osallisuus tarkoittaa sitä, että lapsi voi olla toteuttamassa, määrittämässä ja arvioimassa hänen oman kasvunsa tukemiseksi tehtävää työtä. Lapsen osallisuus vahvistaa hänen identiteettiään. Osallisuus on tärkeää, jotta lapsi voi oppia olemaan yhteisöjen ja yhteiskunnan tasa-vertaisena jäsenenä. (Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja 2012.) Lapsen omien mielipiteiden merkitys on yhteydessä lapsen osallisuuteen, mutta se ei kuitenkaan riitä yksinään. Osallisuutta voidaan pitää syrjäytymisen vastakohtana. (Nurmi 2011, 6.)

Lapsen osallisuudella on huomattava merkitys lapsen kehityksessä. Se, että lapset saavat pohtia kokemuksiaan, ajatuksiaan sekä ideoitaan vastavuoroisessa suhteessa toisten kanssa, lisää lapsen metakognitiivisia taitoja ja hänen oma käsityksensä omasta itsestään selkiytyy ja hänen itseluottamuksensa kasvaa. Osallisuuden myötä lapsella on mahdollisuus kehittää myös sosiaalisia taitojaan, joita tarvitaan toimiessa muiden ihmisten kanssa. Osallisuus antaa lapselle mahdollisuuden tehdä aloitteita. (Turja 2011, 52.) Lapselle on tärkeää tuntea itsensä osalliseksi myös muiden kuin omien vanhempiensa seurassa. Hän tarvitsee mahdollisuuksia osallisuuteen myös perheeseen kuulumattomilta aikuisilta. (Mäkelä 2011, 22.) Lapsen osallisuus ei vähennä aikuisen vastuuta eikä myöskään muuta aikuisen roolia lapsen elämässä vähäpätöisemmäksi. Lapsen osallistaminen ja hänen mielipiteensä kuuleminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsella olisi vastuuta tai velvollisuutta tehdä päätöksiä. Vastuu lasta koskevissa päätöksissä on aina aikuisella. (Aula 2011, 28.)

2.5 Seurakunnan päiväkerhot

Yhtenä nyky-yhteiskunnan ajankohtaisena haasteena on lapsiperheiden hyvinvointi ja siihen liittyvä työ perheiden kanssa. Seurakuntien toiminta on tullut yhä merkittävämmäksi osaksi perhetyötä. Perheiden hyväksi tehtävän työn myötä syntyy parhaimmillaan sellaisia uusia ihmissuhdeverkostoja, jotka tukevat perheen hyvinvointia. (Kankaanniemi 2010, 7.) Päiväkerho toiminta alkoi Suomessa 1940-luvun loppupuolella ja toiminnasta vastasi pääsääntöisesti yksityiset järjestöt ja kirkko. Vuonna 1970 päiväkerhoille tehtiin yleinen ohjeisto, jonka mukaan päiväkerho oli tarkoitettu 4-7-vuotiaille lapsille ja lapsiryhmän maksimikooksi määriteltiin 20. Lapsiryhmät kokoontuivat 3-5 kertaa viikossa enintään kolmen tunnin ajan. (Ojala 1993, 30–31.) Nykyisin suomalaisista lapsista, jotka ovat iältään 3-6-vuotiaita, käy yli 32 % oman seurakuntansa päiväkerhossa. Suomessa seurakunnan päiväkerhoilla on vakaa asema lapsiperheille tarjottavien avointen varhaiskasvatuspalveluiden keskuudessa. (Seurakuntien lapsityön keskus ry, Kirkon varhaiskasvatus ja perhe- ja lapsityö 2009.)

Päiväkerhot toimivat lasten kasvupaikkana ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää. Kerhossa lapset kokoontuvat leikkimään, hiljentymään ja toimimaan yhdessä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008, Lapsi on osallinen, 15.) Kristillisestä kasvatuksesta puhuttaessa päiväkerholla on siinä vakiintunut paikka. Päiväkerhoon kuuluu kristillinen usko rukouksineen. Lapset kokevat toistuvat rukoukset läheisinä ja turvaa tuovina. Päiväkerhojen kulttuuriin kuuluu kiireetön ja lasta kuunteleva ilmapiiri, jossa kerho-ohjaaja rakentaa toimintaa yhdessä lasten kanssa. Lapsi on päiväkerhossa kerhoryhmänsä täysivaltainen jäsen ja se herättää lapsessa monenlaisia tunteita. Kerho-ohjaajasta voi muodostua lapselle hyvin tärkeä ja turvallinen aikuinen. (Seurakuntien lapsityön keskus ry. Lapsi seurakunnassa i.a)

Seurakunnan päiväkerhossa painotetaan lapsesta välittämistä, lapsen osallisuutta ja lapsen hengellisen herkkyyden vaalimista. Päiväkerhotoiminnalla on hyvin tärkeä asema kirkon varhaiskasvatuksessa ja kristillisessä kasvatuksessa sekä sen tukemisessa. Jos lapsi ei tarvitse päivähoitopaikkaa, voi silloin päiväkerho olla päivähoidon vaihtoehto. Päiväkerho voi toimia lapsen kasvupaikkana

siinä missä päiväkotikin. Lapsen hengellisen herkkyyden huomioiminen, lapsesta välittäminen yhdessä lapsuuden ilon kokemisen kanssa ovat päiväkerhon ydinsisältöä. Seurakunnan päiväkerho auttaa lasta rakentamaan hänen kokemustaan lähiseurakunnastaan, jossa hän tulee huomioiduksi ja kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ikätasoisella tavalla. Päiväkerhon tarkoitus on myös edistää lapsen ja perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Seurakuntien lapsityönkeskus ry. Lapsi seurakunnassa i.a.)

Suomessa seurakuntien päiväkerhoihin osallistui vuonna 2006 jopa 65 000 lasta ja 3—5-vuotiaista lapsista 38,1 % osallistui seurakunnan järjestämiin päiväkerhoihin (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008). Mäntsälän seurakunnalla on pitkät perinteet päiväkerhojen järjestämisestä. Se järjestää alle kouluikäisille lapsille päiväkerhoja eri puolilla Mäntsälän laajaa kuntaa. Kerhoja on 19 ja ne on tarkoitettu 3—6-vuotiaille lapsille. Lasten päiväkerhot kestävät 2—3 tuntia kerrallaan. (Henkilökohtainen tiedonanto Anne Laine 8.8.2012.)

3 PERHEIDEN TUKEMINEN

Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen voi olla nykyisin varsin haastavaa. Lasten ja heidän perheiden lähellä olevat ihmiset voivat olla huomattava voimavara ja tuki perheiden jaksamisen sekä vanhemmuuden tukemisen kannalta (Keskinen & Virjonen 2004, 77).

Tässä osassa opinnäytetyötä käsittelemme niitä asioita, jotka koemme perheiden tukemisen kannalta erittäin tärkeiksi. Varhainen puuttuminen on kaikille osapuolille helpompaa, jos perheen ja työntekijän välille on syntynyt luottamuksellinen suhde. Palveluohjauksen tulisi olla luonteva osa perheiden tukena olemista ja se liittyy läheisesti varhaiseen puuttumiseen. Hyvä luottamussuhde työntekijän ja asiakasperheen välillä on mielestämme tärkeä pohja toimivalle yhteistyölle.

3.1 Vanhemmuuden tukeminen

Vanhemmuuden tukeminen on vanhempien ja perheiden auttamista, ohjaamista, keskustelua, kuuntelemista, kannustamista, opastamista ja tukevaa kanssakulkemista (Keskinen & Virjonen 2004, 60). Lasten päivähoitolain (1973/36) mukaan ammattilaisten tulee tukea perheitä heidän kasvatustyössään. Laki ei kuitenkaan määrittele yhteistyön määrää päiväkerho toiminnassa, vaan sen riittävyyden määrittely jää toimijan omalle vastuulle. Olemme sitä mieltä, ettei seurakunnan tarjoamissa päiväkerhoissa tulisi väheksyä vanhemmuuden tukemista laajemmassa mittakaavassa.

Nykyään perheiden suurimmat ongelmat ovat sosiaalisten ja mielenterveydellisten ongelmien lisääntyminen. Näiden ongelmien ennaltaehkäisy on erittäin tärkeää. Moniammatillinen yhteistyö on tärkeässä roolissa ongelmien ennaltaehkäisyssä, seurakunta voi toimia myös osana moniammatillisuutta. (Borg & Roininen 2008, 23.) Perheen sosiaalinen tukiverkosto on perheelle huomattava voimavara. Tukiverkosto voi koostua virallisista tai epävirallisista tukiverkostoista, niin sanotuista tukijärjestelmistä, joiden avulla perhe saa lisää voimavaroja.

Perheen eri elämäntilanteet vaikuttavat tuen tarpeeseen. (Karling, Ojanen, Sívén, Vihunen & Vilén. 2009, 14–15.)

Jotta yhteistyö olisi mutkatonta, vanhempien ja ammattilaisen välillä tulisi vallita keskinäinen luottamus ja tasavertainen toistensa kunnioitus. Kaikilla osapuolilla tulisi olla tilaa mielipiteilleen, vaikka työntekijän ja lapsen vanhemman näkemykset lapsesta saattavat poiketa toisistaan huomattavasti ilman, että kukaan on väärässä. Yhteistyötä vahvistavia toimintatapoja on vanhemmille järjestettävät yhteiset luennot ja säännölliset lasta koskevat keskustelutuokiot. (Karling, Ojanen ym. 2009, 294.)

Työntekijää sitova salassapitovelvollisuus, joka on kirjattu lakiin, on yksi tärkeä osa luottamusta ja sen tulisi olla itsestäänselvyys asiakassuhteessa. Työntekijän on muistettava aina, että hän ei saa antaa asiakasta koskevia tietoja kenellekään lastensuojelua lukuun ottamatta ilman asiakkaan tai hänen huoltajansa antamaa lupaa. (Karling, Ojanen ym. 2009, 17.)

Työntekijältä vaaditaan hyviä vuorovaikutustaitoja. Työntekijän olisi mietittävä millä tavalla hän tuo oman osaamisen ja mielipiteensä lapsen ja hänen vanhempiensa ulottuville. Parhaimmillaan yhteistyö vanhempien kanssa on luontevaa keskustelua, yhteisiä tavoitteita lapseen liittyen ja ennen kaikkea molemminpuolista oppimista. Lasten päivähitoon kohdistuneiden tutkimusten mukaan vanhemmat pitävät tärkeimpänä yhteistyömuotona henkilökunnan kanssa pidettäviä kahdenkeskisiä keskusteluja. (Karling, Ojanen ym. 2009, 294, 298.)

Työntekijän voi olla huomattavasti helpompi tukea sellaisia perheitä kasvatustyössään, joilla on samanlaiset näkemykset hyvästä kasvatuksesta ja kasvatussympäristöstä kuin hänellä itsellään. Ongelmia kuitenkin syntyy helposti sellaisten perheiden kanssa, joiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta kasvun ja kehityksen tukemisesta eroavat huomattavasti työntekijän omista arvoista. Työntekijän tulisi kuitenkin ammattilaisena kohdata tällaiset perheet tasavertaisesti muiden perheiden joukossa. (Karling, Ojanen ym. 2009, 296–297.)

Kerho-ohjaajalta vaaditaan ammattitaitoa ja oikeanlaista asennetta kohdata erilaisia, erilaisessa asemassa ja erilaisessa elämäntilanteessa olevia perheitä. Hänen tulisi kohdata kaikki nämä perheet tasavertaisesti ja olla myös valmis tukemaan heitä heidän tarpeidensa mukaan. Kuten jokaisella ihmisellä, myös jokaisella perheellä on vahvuutensa, jotka ohjaajankin on huomioitava. Työntekijän on kunnioitettava perheiden erilaisia arvoja. Vanhempien tuen tarve vaihtelee. Toiset vanhemmat tarvitsevat tukea lastensa kasvatustyössä enemmän kuin toiset. Tämä ei kuitenkaan tee toisista vanhemmista parempia kuin toisista. Vanhemmuutta tukevan yhteistyön tulee myös olla rehellistä ja avointa.

3.2 Varhainen puuttuminen

Mustijoen perusturvan strategiassa painotetaan ennaltaehkäisyä ja varhaista tukemista. (Mäntsälän kunta. Hyvinvointi ja perhe i.a.) Myös Mäntsälän seurakunnan tulisi omalta osaltaan ottaa tämä kunnan strategia huomioon ja panostaa yhä enemmän varhaiseen puuttumiseen.

Varhaista puuttumista voidaan pitää ongelmien ja vaikeuksien lisääntymisen ennaltaehkäisykeinona. Kun puhutaan ennaltaehkäisystä, tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on riskien ennakointi ja asiakkaan tukeminen siten, ettei hänen palvelun- ja tukitoimien tarve laajenisi (Karling, Ojanen ym. 2009, 17). Varhainen puuttuminen käsitteenä on vakiintunut ja siitä puhutaan hyvin usein lasten erityisen tuen tarpeesta keskusteltaessa. Varhainen puuttuminen tarkoittaa lapsen asioihin paneutumista ja puuttumista silloin kun ammatillainen huolestuu lapsesta hänen hyvinvoinnin, kehityksen, elämäntilanteen tai olosuhteiden vuoksi. (Huhtanen 2004, 188.)

Varhaisen puuttumisen puolesta puhuvat myös tutkimukset, joiden mukaan jo ennen kouluikää aloitetut lapsen tilannetta korjaavat toimenpiteet ovat tehokkaampia kuin sellaiset, jotka aloitetaan vasta kouluiässä (Huhtanen 2004, 189). Tämä vahvistaa sitä tunnettamme, että jo seurakunnan päiväkerhoissa tulisi ohjaajan tarttua huoleen, joka hänelle mahdollisesti syntyy jonkun lapsen tilanteesta. Varhainen puuttuminen helpottaa usein myös ammatillaisen omaa huol-

ta lapsesta ja on myös lapsen edun mukaista, jotta ongelmat eivät kasva ja lapsi saisi heti parhaan mahdollisen tuen. Joskus ammattilainenkin saattaa epäillä omaa ammatillisuuttaan ja väheksyä huoltansa lapsesta. Haluamme kannustaa työntekijöitä luottamaan omaan ammatillisuuteensa ja puuttumalla asiaan herkästi.

Silloin kun huolta selvitetään lapsen vanhempien kanssa avoimesti ja hyvässä hengessä ei ole kenellekään haitaksi, vaikka huoli osoittautuisikin turhaksi. Kun mielessä pitää ennen kaikkea lapsen edun, pelkäämättä vanhempien reaktiota, on ohjaajalla itselläänkin parempi olla selvitettyään asia rohkeasti ja asiallisesti. Heli Mäkinen (2005, 61–62) kirjoittaa artikkelissaan kokemuksestaan, että asioista keskusteleminen ja ongelmien puheeksi ottaminen antaa vanhemmille tukea ja rohkeutta. Havaittuihin mahdollisiin ongelmiin puuttuminen ja niistä puhuminen on välittämistä.

Olisi myös väärin olettaa, että ammattilaisen havaitsemat ongelmalliset tilanteet lapseen liittyen tai rehelliset havainnot esimerkiksi lapsen toiminnasta ja niistä vanhemmalle kertominen olisi poikkeuksetta vahingollista työntekijän ja vanhemman väliselle vuorovaikutukselle ja sitä kautta luottamukselle. Työntekijöillä tulisi olla uskallusta puuttua sellaisiin lasta koskeviin asioihin, jotka ovat lapsen hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 37.)

3.3 Palveluohjaus

Yhteiskuntamme hyvinvointipalvelut ovat rakennettu suurimmaksi osaksi vastaamaan työssäkäyvien perheiden tarpeet huomioon ottaen, kuten päivähoito ja perusterveydenhuolto. Silloin kun asiakkaalle riittävät nämä peruspalvelut, niin palvelujärjestelmämme kykenee vastaamaan asiakkaan tarpeisiin kohtuullisen hyvin. Asiakkaan tai asiakasperheen elämäntilanteen ollessa hallinnassa ja palveluntarpeiden ollessa selkeitä, ei asiakkaan asema ole palveluiden käyttäjänä ongelmallinen. Asiakkaan tai asiakasperheen joutuessa syystä tai toisesta tilanteeseen, josta selviytymiseen asiakkaan omat voimavarat eivät enää riitä monimutkaistuu myös hänen palveluntarpeena. Tällaisissa tilanteissa palveluohja-

ukselle olisi käyttöä, jotta asiakas tai asiakasperhe löytäisi ja saisi oikean avun. (Pietiläinen & Seppälä 2003, 24–25.)

Palveluohjaus on asiakaslähtöinen työtapa, joka korostaa asiakkaan etua. Palveluohjaus on asiakas-/perhekohtaista ja sitä toteutetaan asiakkaan tarpeiden mukaan. Asiakassuhde palveluohjauksessa perustuu asiakkaan ja ammattilaisen väliseen luottamussuhteeseen. Palveluohjauksella on merkittävä asema myös ennaltaehkäisevässä työssä sosiaali- ja terveysalalla. Palveluohjauksen ollessa saatavilla jo ongelmien alkuvaiheessa, on ongelmiin helpompi löytää ratkaisu ennen kuin ongelmat kasaantuvat. Palveluohjaus on varhaiskasvatuksessa vielä melko tuntematon käsite, mutta palveluohjaus ja sen käyttö lisääntyy jatkuvasti. (Hänninen 2007, 12, 19–20.)

Palveluohjauksesta tunnetaan lukuisia eri työmalleja. Seurakunnan päiväkerhossa toimiva työmuoto palveluohjauksessa voisi olla palveluohjauksellinen työote, jossa palveluohjaus voi liittyä työntekijän, kuten lastenohjaajan arkiseen työtapaan. Tällöin lastenohjaaja voi koota asiakkaan tarvitsemat palvelut palvelujärjestelmästä asiakkaan saataville. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että työntekijä ohjaa asiakkaan oikean avun piiriin antamalla asiakkaalle esimerkiksi puhelinnumeron palveluntarjoajalle. (Hänninen 2007, 17–18.) Palveluohjauksen ollessa osa työtettä vaatii se kuitenkin henkilökunnalta oman alueensa palveluiden tuntemista.

4 PROSESSIKUVAUS

Tässä osassa kuvaamme työskentelyprosessiamme. Lähdemme liikkeelle toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja lopuksi käymme läpi lapsihavainnointia, joka oli työmme tärkein tiedonkeruumenetelmä. Kuvaamme prosessin kulkua rehellisesti tuoden esille myös kriittistä arviointia toimintatavoistamme.

4.1 Ideasta toimintasuunnitelmaksi

Opinnäytetyömme suunnittelu lähti liikkeelle aiheanalyysistä. Kun olimme päättäneet, mikä meitä erityisesti kiinnostaa otimme yhteyttä Mäntsälän seurakunnan lapsityöhön keväällä 2011. Mäntsälän seurakunnan silloiset työntekijät lapsityönpastori Tuomas Antola ja lapsityönohjaaja Päivi Kaura-Aho kiinnostuivat heti yhteistyöstä kanssamme. Ensimmäisellä tapaamisella kartoitimme seurakunnan ja sen jäsenten tarpeita toiminnan kehittämiseksi. Keskustelussa nousi vahvasti esille seurakunnan kesätoiminnan kehittämisen tarve.

Päädyimme järjestämään kesäkuulle 2012 kerhotoimintaa alle kouluikäisille lapsille. Ajatus tällaiselle uudelle toimintamuodolle on lähtenyt seurakuntalaisten toiveista. Aikaisempina kesinä Mäntsälän seurakunta ei ole pystynyt tarjoamaan kesätoimintaa tälle ikäryhmälle, koska Mäntsälän seurakunnan lastenohjaajat ovat olleet osan kesästä lomautettuina. Lomatusten syynä on ollut se, että kesätoimintaa ei ollut riittävästi heidän työllistämiseksi. Antolan ja Kaura-Ahon toiveena on ollut, että lastenohjaajat saisivat kuitenkin työskennellä ympärivuotisesti Mäntsälän seurakunnan palveluksessa. Opinnäytetyömme oli tarkoitus olla pilottihanke Mäntsälän seurakunnan kesätoiminnan kehittämiseksi. Alkuperäisen suunnitelman mukaan opinnäytetyömme tärkein tavoite oli selvittää, onko alle kouluikäisten lasten kesätoiminnalle tarpeeksi kysyntää, jotta lapsityönohjaajia ei tarvitsisi lomauttaa kesäisin.

Syksyllä 2011 saimme mahdollisuuden osallistua opinnäytetyömme tiimoilta lapsityön työntekijöiden palaveriin, jossa esittelimme Mäntsälän seurakunnan lapsityöntekijöille alustavan suunnitelman kesäkerhosta ja se otettiin hyvin vas-

taan. Pohdimme yhdessä lapsityön tiimin kanssa kerhon ryhmäkokoja, mahdollista kerhotilaa, sopivia kerhoaikoja ja muita käytännön asioita. Vaikka päävastuu kerhon järjestämisestä olikin meillä opiskelijoilla, saimme työntekijöiltä hyviä ideoita ja koimme tämän yhdessä suunnittelun erittäin tärkeäksi. Lastenohjaajilla on jo vankka kokemus kerhon vetämisestä ja näin ollen arvostimme heiltä kesäkerhoa varten saamiamme neuvoja. Yhteistyö Mäntsälän seurakunnan lapsityön tiimin kanssa oli rakentavaa ja avointa jo tässä vaiheessa opinnäytetyötämme.

Mäntsälän seurakunnalla on jo ennestään toimiva malli päiväkerhojen toiminnan runkona. Hyvän rungon ollessa jo olemassa, päätimme tutustua kerhotoimintaan ennen kesäkerhon toiminnan tarkempaa suunnittelua. Kerhovierailut antoivat hyvän pohjan ja mielikuvan kesäkerhosta ja tämä helpotti suunnittelutyötämme. Päätimme rakentaa kesäkerhon toiminnan hyväksi havaitulle vuosia käytössä olleelle toimintarungolle, joka koostuu alkuhartaudesta, kerhoeväistä ruokarukouksen siivittämänä ja loppupiiristä.

Alkupalvesta 2011 Kirkkoneuvosto teki päätöksen, että lastenohjaajia ei lomauteta kesällä 2012 ensimmäistä kertaa vuosiin. (Mäntsälän seurakunnan Kirkkoneuvosto 2011, 3). Halusimme kuitenkin toteuttaa kesäkerhon alkuperäisen sopimuksen mukaisesti. Tarvitsimme kuitenkin opinnäytetyötämme varten uudet tavoitteet, koska enää tarvetta kesätoiminnan kysynnän varmistamiseksi ei varsinaisesti ollut. Uusien tavoitteiden löytäminen opinnäytetyöhön ei tuntunut helpolta. Olimme kenties jo liian orientoituneita alkuperäiseen suunnitelmaan, että uusien tavoitteiden löytäminen oli hyvin haasteellista. Otimme yhteyttä opinnäytetyötämme ohjaavaan Mika Alavaikkoon ja hänen avulla saimme uuden suunnan opinnäytetyöllemme. Olimme itse tyytyväisiä ja innoissamme uusista tavoitteista, johon liittyi Mäntsälän kunnan palvelujärjestelmän selvittäminen lapsihavainnoinnista nousseiden tapausten perusteella. Uusien tavoitteiden löydyttyä työtä oli jälleen helppo jatkaa.

Aloimme suunnitella kerhopäivien ohjelmaa hyvissä ajoin. Kerhon toiminnan suunnittelua helpotti se, että tiesimme resurssit niin henkilöstön, tilojen ja mate-

riaalien suhteen. Ilahduimme siitä, että saimme avuksemme yhden lastenohjaajan kesäkerhoon, koska tavanomaisia lomautuksia ei tullut.

Kerhoilmoittautumisten yhteydessä meille oli käynyt selväksi, että suurin osa kerholaisista oli jo ennestään seurakunnan päiväkerhojen asiakkaina. Lisäksi olimme saaneet lasten vanhemmilta tärkeää ja suunnittelua helpottavaa tietoa lasten yksilöllisistä tarpeista jo ilmoittautumisten yhteydessä. Tämän vuoksi oli hyvä, että vastasimme itse ilmoittautumisten vastaanottamisesta. Kesäkerho suunniteltiin niin, että päivä on hyvin strukturoitu ja lapsille oli tutun kaavan mukaisesti järjestetty toimintaa. Päätimme, että emme tee kerhopäivien aikatauluista liian tiukkoja, vaan suunnittelemme rungon, jota seuraamme jättäen tilaa myös joustavuudelle ja lasten omille ideoille ja toiveille seuraten kirkon omia kasvatuserityksiä.

Kerho nimettiin ”Kirkonrotan kesäkerhoksi”. Mäntsälän seurakunta on jo aiemmin käyttänyt kirkonrotta-teemaa toiminnassaan, joten teeman valinta ei ollut vaikea. Hankimme kerhoa varten pehmolelu-rotan, joka toimitti kirkonrotan virkaa ja kirkonrotta toimi kerhomme maskottina. Valitsimme jokaiselle kerhopäivälle oman teeman, jonka otimme huomioon sen päivän toiminnoissa. Suunnittelimme valmiiksi askartelut ja lukemattomat määrät pelejä, leikkejä ja tarinoita. Osa tarinoista oli Raamatun kertomuksia.

Suunnittelussa apunamme olivat meidän henkilökohtaiset aiemmat työkokemukset lasten parista. Tämä helpotti suunnittelutyötämme huomattavasti, koska meille oli melko selvää mitä taitoja tietyn ikäisiltä lapsilta voidaan odottaa. Näin emme suunnitelleet esimerkiksi aamuhartauksista liian pitkiä tai askarteluista liian haastavia lapsiryhmän ikä huomioiden. Luimme kaikki ne tarinat etukäteen, joita suunnittelimme itse lukevamme lapsille kerhossa, näin takasimme sen, että kirjat olivat sopivia kyseiselle lapsiryhmälle. Ohjatuista peleistä ja leikeistä teimme myös valmiiksi ”kirkonrotan-kortit”, joissa oli erilaisia ryhmäpelejä sekä leikkejä. Askartelujen suunnittelussa varmistimme materiaalien saatavuuden ja teimme mallit valmiiksi mahdollisimman hyvin sujuvan askarteluhetken takaamiseksi. Seurakunta hankki kesäkerhoamme varten myös lisää askartelumateriaaleja, joita kaipasimme.

4.2 Tiedottaminen ja vastaavan toiminnan kartoittaminen

Suunnittelun tärkeänä osana oli uuden toiminnan markkinointi ja sen huolellinen suunnittelu. Jenni päätti toteuttaa työ, työyhteisöt ja johtaminen (TTJ) opintokokonaisuuden kehittämishankkeena opinnäytetyömme tiedottamisen suunnittelun. TTJ- hankkeeseen sisältyi myös muiden toimijoiden kesätoiminnan kartoittaminen. Kartoittamisella pyrittiin varmistamaan, että emme järjestäisi päällekkäistä alle kouluikäisille lapsille suunnattua toimintaa Mäntsälässä. Kun selvisi, että kesäkerho toiminta olisi Mäntsälässä uutta, seuraavana vuorossa oli kesäkerhon tiedottamisen suunnittelu.

TTJ- hankkeen aikana kartoitettiin ensi paikallisten urheiluseurojen kesätoimintaa kesälle 2012. Mäntsälässä toimii aktiivinen urheiluseura, Mäntsälän urheilijat, joka tarjoaa monia harrastusmahdollisuuksia eri urheilulajien parissa. Toinen aktiivinen seura Mäntsälässä on Mäntsälän voimistelijat. TTJ- hankkeen myötä selvisi, että Mäntsälän Urheilijoilla eikä Mäntsälän Voimistelijoilla ollut tarjota kesäkaudeksi 2012 alle kouluikäisille lapsille suunnattua toimintaa. (Henkilökohtainen tiedonanto Mervi Leinonen 17.10.2011 & Henkilökohtainen tiedonanto Tarja Torvasti 16.11.2011.)

Esite uudesta toiminnasta oli tärkeä osa tiedottamista, jotta kerhon osallistujamäärä ei jäisi huonon tiedottamisen vuoksi vähäiseksi. Kesäkerhomme nimeksi oli valittu syksyllä 2011 ”Kirkonrotan kesäkerho”. Esitteen suunnittelussa noudatettiin Mäntsälän seurakunnan graafista ohjeistoa. Mäntsälän seurakunnalla ei ollut vielä valmista kuvaa Kirkonrotasta, joten myös Kirkonrotan kuvan piirtäminen liittyi TTJ- hankkeeseen, koska kuvaa tarvittiin esitteisiin. Ajatuksena oli, että esitteeseen laitetaan hauska kuva piirretystä Kirkonrotasta ja esite herättäisi ensimmäisellä vilkaisulla lapsien ja heidän vanhempiansa huomion.

Suunnitelmiin kuului myös, että toimittaisimme esitteitä Mäntsälän lastenneuvolaan, sen lisäksi kun niitä laitetaan paikallisten toimijoiden ilmoitustauluille. Neuvolan työntekijät voisivat jakaa esitteitä henkilökohtaisesti asiakkailleen, jotka kuuluvat kerhon kohderyhmään. Mäntsälän lastenneuvolan terveydenhoitaja Leena Seitalalle oli myös kerrottu tulevasta kerhosta jo syksyllä 2011. Mäntsä-

län seurakunnalla on tapana tiedottaa tapahtumistaan Mäntsälän paikallislehdissä. Myös kesäkerhon tiedottamisen suunnitelmaan kuului paikallislehdessä tiedottaminen. Mäntsälän seurakunnalla on tapana tiedottaa tapahtumistaan Mäntsälän paikallislehdissä. Myös kesäkerhon tiedottamisen suunnitelmaan kuului paikallislehdessä tiedottaminen.

Käytimme jo alkuun tiedottamisen apuna myös sosiaalista mediaa, yhteisöpalvelu Facebookia. Facebookin eri ryhmien avulla on helppo löytää kohderyhmään sopivia potentiaalisia asiakkaita kesäkerhoomme. Facebookista löytyi ryhmä, "Mäntsälän mammat", jonka jäsenenä on mäntsäläläisiä lapsiperheiden äitejä. Mäntsälän seurakunnalla on tapana tiedottaa tapahtumistaan Mäntsälän paikallislehdissä.

Koimme positiivisena asiana sen, että tiedottaminen oli hyvin suunniteltua ja se auttoi meitä opinnäytetyössämme. Tiedottamiselle oli myös suunniteltu aikataulu, jotta työskentely keväällä ennen kerhon alkua olisi mahdollisimman selkeää ja muihin aikatauluihin sopivaa. Kerhoryhmät täyttyivät niin nopeasti, että esitteitä ei ollut tarpeellista jakaa niin laajalti mitä alun perin oli suunniteltu, eikä esitteitä näin ollen toimitettu myöskään lastenneuvolaan. Kerhoilmoittautumisia oli tarkoitus ottaa vastaan vasta maaliskuun vaihteesta lähtien ja asiasta sovittiin seurakunnan työntekijöiden kanssa. Koska Mäntsälän seurakunta on kotalaisen iso organisaatio, voi sisäinen tiedottaminen olla haasteellista. Ilmeisesti sisäisessä tiedottamisessa käyneen tiedonkulkuun liittyvän virheen takia, kesäkerhon ilmoittautuminen alkoi jo helmikuussa. Meidän vastuulla oli ilmoittautumisien vastaanottaminen, emmekä saaneet tietoa aikaistetusta ilmoittautumisesta, ennen kuin ensimmäinen vanhempi soitti ja halusi ilmoittaa lapsensa kesäkerhoon. Puhelu tuli täytenä yllätyksenä kesken loman, jolloin soittajalle saattoi tulla kuva huonosti organisoidusta toiminnasta. Oppimisprosessimme kannalta tämä tietenkin oli hyvä esimerkki sellaisesta vahingosta, jollainen saattaa käydä silloin kun organisaation sisäisessä viestinnässä on parantamisen varaa. Onneksi välttyimme suuremmalta vahingolta ja ilmoittautumiset saatiin hoidettua asianmukaisesti.

Emme kokeneet ongelmaksi, että jo etukäteen suunniteltuja esitteitä kerhosta ei tarvinnut jakaa alkuperäisen suunnitelman mukaisesti ja muu keväinen kerhosta tiedottaminen ei ollutkaan niin iso prosessi, kuin mihin olimme varautuneet. Kerhoryhmien täyttyminen nopeasti oli mielestämme pelkästään positiivista ja saimme vahvistusta olettamukselle, että tällaiselle toiminnalle on kysyntää. Monet vanhemmat kertoivat ilmoittautumisen yhteydessä, että olivat kuulleet kerhostamme niin kutsutun puskaradion kautta, eli esimerkiksi naapurilta. Mielestämme oli kuitenkin parempi, että meillä oli tiedottamiseen hyvä suunnitelma. Hyvällä suunnitelmalla varmistimme sen, että mikäli kerho ei täytyisi, ei syytä tarvitsisi etsiä ainakaan tiedottamisen puutteesta.

4.3 Kesäkerhon toteutus

Kerhotilana toimi Mäntsälän seurakuntakeskuksen alasali, koska varsinaisen kerhotalon tilat olivat varattuina. Seurakuntakeskus sijaitsee keskeisellä paikalla Mäntsälän keskustassa ja sinne lasten oli helppoa ja vaivatonta tulla. Käytäntö osoitti, että kerhopaikka ei ollut lapsiryhmän toimintaan paras mahdollinen, tilat tuntuivat olevan suunniteltu enemmän kokouksia ja muita tilauksia varten.

Seurakuntakeskuksen kylmä kivilattia ei ollut lasten leikkejä ja aamupiiriä ajatellen kovin mieluista. Onneksi käytössämme oli kuitenkin muutama iso matto, joka toimivat eristeenä kylmää kivilattiaa vasten. Jäimme myös kaipaamaan lapsille mitoitettuja pöytiä ja tuoleja, jotka olisivat olleet tarpeelliset eväs- ja askarteluhetkiin. Kerhopäivää hankaloittivat myös saniteettitilat, joita ei ollut suunniteltu pieniä kävijöitä ajatellen. Kiitosta sen sijaan sai tilojen selkeys, esteettömyys ja se, että käytössämme oli pieni keittiö, joka mahdollisti lasten kanssa leipomisen. Kerhotilassa ei ollut valmiiksi myöskään meidän kerhon ikäryhmälle sopivia leluja. Saimme kuitenkin leluja lainaan Koivulan kerhotalolta. Käytössämme oli myös kiitettävä määrä erilaisia askartelumateriaaleja ja -tarvikkeita.

Kerholaiset oli jaettu kahteen eri ryhmään. Toisessa ryhmässä olivat 3–4-vuotiaat lapset ja toisessa 5–6-vuotiaat. Ryhmät kokoontuivat kahdesti viikossa 3–4 tunnin ajaksi. Kerhon toiminta oli lapsilähtöistä, mutta aikuisjohtoista, jolloin

toiminta mukaili myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon varhaiskasvatuksen periaatteita. Onnistuneena kerhotoiminnan tavoitteenamme oli luoda lapsille tilaa lapsesta itsestään lähtevälle toiminnalle ja lapsen aktiivisuudelle sekä luovuudelle. Me ohjaajat olimme kuitenkin vastuussa lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista sekä päätöksistä. Tarkoituksemme oli olla aidosti läsnä ja tarjota turvalliset rajat. Koemme onnistuneemme tässä hyvin. Kokonaisvaltaisella kasvatusajattelulla pyrittiin välittämään lapsille ajatus siitä, että Jumala on jatkuvasti läsnä lapsen elämässä ja usko on luonnollinen osa elämä. Vaikka kaikki lapsille lukemamme kirjat eivät olleet Raamatun tarinoita, yhdistimme joihinkin lastenkirjoihin jonkun uskonnollisen vertauskuvan tarinan loppuun. Erilaisten toimintatuokioiden avulla, pyrimme luomaan lapsille yhtenäisen ja ehyen kokemuksen uskosta, elämästä ja heitä ympäröivästä maailmasta.

Lapsilla oli oikeus olla pieniä ja tuntea olonsa turvalliseksi aidosti välittävien aikuisten kanssa. Kerhossa meillä oli kolme ohjaajaa ja lapsia oli 12–15. Tämä mahdollisti sen, että meillä oli aikaa kuunnella lasta ja olla aidosti läsnä. Tiedämme itse omien työkokemuksiemme kautta, että näin hyvät resurssit työntekijöiden määrä suhteutettuna lapsilukuun on hyvin harvinaista. Tämän vuoksi osasimme arvostaa sitä, että meillä aikuisilla oli aikaa lapsille ja pystyimme huomioimaan lapset yksilöllisemmin. Lisäksi riittävät työntekijäresurssit lisäsivät mahdollisuuksiamme toteuttaa kerhossa sellaisia toimintoja, joita pienemmällä ohjaajamäärällä ei olisi turvallista tai mahdollista toteuttaa. Kerhossamme oli myös hyvin haastaviakin lapsia, jotka tarvitsivat aikuista enemmän kuin jotkut muut lapset. Näillä ohjaajaresursseilla pystyimme tarjoamaan haasteista huolimatta monipuolista toimintaa.

Yhteistyö seurakunnan oman lastenohjaajan kanssa sujui mielestämme erittäin hyvin ja pystyimme työskentelemään tiiminä. Saimme seurakunnan lastenohjaajalta myös uusia ideoita toimintaamme ja toteutimme niitä kesäkerhossa. Seurakunnan lastenohjaajan vankka kokemus lasten kristillisestä varhaiskasvatuksesta tuki toimintaamme. Esimerkiksi alkuhartaudessa toistuvasti laulettu laulun sävel ei meinannut iskostua meidän opiskelijoiden muistiin ilman lastenohjaajan avustusta. Jälkeenpäin mietimme, että joku toinen laulu olisi varmasti ollut parempi valinta.

Kerhopäiviä molemmilla lapsiryhmillä oli kuusi. Meillä oli suunniteltuna jokaiselle kerhopäivälle oma teema, johon toimintamme sinä päivänä liittyi. Kaikkia kerhopäiviä yhdisti kuitenkin teema kirkonrotasta. Rakensimme kerhopäivät kirkonrotta-teeman ympärille. Ensimmäisenä kerhopäivänä tutustuimme toisiimme ja samalla myös kirkonrottaan, jolle päädyimme rakentamaan lasten kanssa uuden kotipesän. Tästä kiitollisena kirkonrotta ompeli lapsille omat kerhokassit, jotka lapset saivat seuraavalla kerhokerralla. Kirkonrotalla oli tapana jättää lapsille kirjeitä, jotka sivuuttivat tavalla tai toisella päivän teemaa. Välillä kirkonrotta oli myös mukana toiminnassa kuiskutellen mielteitään niitä lapsille välittävän aikuisen korvaan. Kirkonrotta oli mukana myös kerhoretkellämme kotikirkossa, jossa kirkonrotta odotti lapsia piiloutuneena kirkkoon. Nuorempien lasten kerhoryhmän kohdalla kirkonrotta teema onnistui erinomaisesti. Lapset olivat innoissaan ja he nauttivat kirkonrotan seurasta ja sen antamista tehtävistä. Vanhempien lasten kohdalla olisimme voineet käyttää enemmän kirkonrotan kirjeitä ja pitää itse pehmolelurotan piilossa lapsilta, jotka eivät kaikki enää olleet vakuutuneita sen roolista. Näin olisimme ehkä välttäneet lasten välisen kinastelun kirkonrotan aitoudesta.

Kolme viikkoa kesäkerhon parissa meni nopeasti. Kesäkerhon toteutuksessa onnistuimme mielestämme hyvin. Oli hyvä, että olimme nähneet paljon vaivaa sen suunnittelussa ja tämä osaltaan helpotti kerhon toteuttamista. Kerhoon oli mukava mennä ja lapset tulivat kerhoon myös mielellään. Tämä näkyi meille lasten iloisina kasvoina aamuisin ja vanhempien sanomana. Saimme myös paljon kiitosta lasten vanhemmilta uudesta kesäkerhosta. Kerhomme sai myös julkisuutta, kun Mäntsälän paikallislehden toimittaja saapui paikalle. Tällainen julkisuus on mielestämme positiivista, mutta toimittajan saapuminen paikalle yllättäen sai meidät hämilleen. Emme olleet varautuneet asiaan ja näin ollen myös lasten huoltajilta ei ollut kysytty valokuvaus lupaa lehtiartikkelia varten. Onneksi kuvaaja kuitenkin odotti kerhon päättymiseen ja sai huoltajilta luvat kuvien ottamiseen ja julkaisuun paikallislehdessä.

4.4 Lapsihavainnointi

Toteutimme opinnäytetyömme aineiston keruuta lapsihavainnoinnilla. Lasten vanhemmilta pyysimme kirjallisen luvan lapsien havainnointiin (Liite 1). Havainnointiluvalla saimme lasten huoltajilta suostumuksen havainnoida heidän lastaan kerhoaikana ja käyttää mahdollisia havaintoja anonyymeina tapauksina tätä opinnäytetyötämme varten. Suoritimme lapsihavainnointia jokaisella kerhokerralla koko kerhon ajan ja havainnoitavana oli yhteensä 30 lasta.

Havainnoimme lapsiryhmässä samalla kuin osallistuimme lapsiryhmän toimintaan, havainnointimme oli siis osallistuvaa. Lapsihavainnoinnilla pyrimme saamaan tietoa lasten käyttäytymisestä, heidän yksilöllisistä tarpeistaan ja niistä tilanteista, jotka katsoimme ohjaajalle haastaviksi. Havainnoinnin avulla saimme aineistoa opinnäytetyötämme varten. Aineiston perusteella valitsimme sellaiset tilanteet tai tapaukset, joiden läpikäymisestä opinnäytetyössämme uskoimme olevan hyötyä Mäntsälän seurakunnan lapsiohjaajille. Pyrimme ottamaan aineiston valinnassa huomioon Mäntsälän kunnan palvelujärjestelmän kartoittamisen mahdollisimman monipuolisesti.

Koimme lapsihavainnoinnin erittäin hyödylliseksi ja sen suorittaminen oli mielenkiintoista. Työtämme helpotti riittävä ohjaajien määrä. Näin meillä oli aikaa lapsihavainnointiin. Havainnoistamme kirjoitimme päivittäin muistiinpanot, koska omaan muistiin luottaminen ei ole riittävä (Grönfors 2007, 161). Jotta muistiinpanomme eivät häirinneet kerhotoimintaa, teimme ne aina vasta kerhon loputtua. Saimme kolmen viikon kerhoaikana riittävästi aineistoa lapsihavainnoinnin avulla. Havainnointi aineistoa oli niin runsaasti, että emme käsittele kaikkia.

Käsittelimme lapsihavainnoinnista saatua aineistoa laajempina tapauksina sen sijaan, että olisimme hyödyntäneet aineistoa yksityiskohtaisesti ja käyneet läpi yksittäisiä tilanteita. Koemme itse, että tämä ratkaisu takaa paremmin asiakasperheiden anonyymina pysymisen. Uskomme, että nyt työtämme on myös helpompi soveltaa useampiin tilanteisiin.

5 MÄNTSÄLÄN KUNNAN PALVELUT LAPSIPERHEILLE

Useissa eri kulttuureissa on tavoitteena, että sairastuneita, huonokuntoisia ja erityistä ja päivittäistä tukea ja apua tarvitsevia ihmisiä autetaan. Sosiaalisten ongelmien syntymistä ja niiden lisääntymistä pyritään ennalta ehkäisemään ja tavoitteena on erityisesti lasten aseman turvaaminen.

Tässä työmme osassa käymme läpi yhteiskunnan ja myöhemmin Mäntsälän kunnan tarjoamia palveluja lapsiperheille. Näiden palvelun esittelyllä pyrimme luomaan pohjaa myöhemmin työssämme läpikäytävälle kerho-ohjaajien avuksi tehdyille esimerkkitapauksille.

5.1 Yhteiskunnan tarjoamat palvelut lapsiperheille

Suomalaista yhteiskuntaamme pidetään muiden pohjoismaalaisten valtioiden tapaan hyvinvointivaltiona. Sille on tunnusomaista kaikille kansalaisille tarkoitetut terveys- ja sosiaalipalvelut, joiden käyttöoikeus perustuu lakiin. Palvelut rahoitetaan verovaroin, mikä taas edellyttää asukkaiden korkeaa työelämään osallistumista. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 73.)

Valtion, kuntien ja seurakuntien velvollisuuksiin kuuluu vanhempien tukeminen ja auttaminen kasvatustehtävissään tarjoamalla palveluitaan. Perheitä tukevaa ja auttavaa toimintaa on esimerkiksi perhe- ja parisuhdeneuvonta, yhteistyö päivähoidon kanssa ja muu kasvatuksellinen tuki. Myös seurakunnalla on huomattava rooli osana yhteiskunnan tarjoamia palveluja, jotka on suunnattu lapsiperheille. Vaikka lapsen vanhemmilla on vastuu lapsen hyvinvoinnista, viimekädessä vastuu kuuluu yhteiskunnalle. (Aula 2011, 29–30.) Koko yhteiskunnan hyvinvoinnille on keskeistä myös lapsiperheiden hyvinvointi maassamme. Suomen palvelujärjestelmä tukee lapsiperheitä tarjoamalla heille erilaisia sosiaali- ja terveystaloudellisia tukimuodot. Yhteiskuntamme tarjoamaa perheille suunnattua tukea sanotaan perhepolitiikaksi. Yhteis-

kunnan tarjoamat lapsiperheille kohdistuvat tukitoimet ovat hyvin tärkeitä lapsiperheiden hyvinvoinnille. (Karling, Ojanen ym.2009, 34.)

Kunnan yksi tärkeistä perustehtävistä on edistää asukkaiden hyvinvointia. Lasten ja lapsiperheiden ennaltaehkäisevän terveydenhuollon saatavilla olevat palvelut vaihtelevat kunnittain. (Karling, Ojanen ym. 2009, 14). Tämä eriarvoistaa lapsia ja heidän perheitään tavalla, joka on riippuvainen heidän asuinkunnastaan. Näitä palveluita ovat esimerkiksi neuvolapalvelut. Lapsipolitiikan tarkoitus on varmistaa turvallinen lapsuus, huolehtia lapsuuden voimavaroista läpi lapsuuden koko perhe huomioiden. (Karling, Ojanen ym. 2009,14.)

5.2 Sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluiden ehkä yksi tärkeimmistä osista on hoitojärjestelmä, joka tukee alle kouluikäisten lasten vanhempia lasten ollessa vielä pieniä. Suomessa tämän järjestelmän tavoitteena on ollut tarjota erilaisia järjestelyjä lapsen ja hänen perheensä yksilöllinen hoitotarve huomioiden. Yhteiskuntamme pyrkii tukemaan lapsen vanhempia perhevapailla, jolloin vanhemmat voivat sopia keskenään, kumpi hoitaa lasta kotona tai tarvitseeko lapsi päivähoitopaikan. Perhevapaisiin luetaan äitiys-, isyys- ja perhevapaat sekä kotihoidon tuki, joka tukee perhettä taloudellisesti silloin kun lapsi ei vielä tarvitse päivähoitopaikkaa. Vanhemmilla on oikeus olla työstään hoitovapaalla, kunnes nuorin lapsi täyttää kolme vuotta. Perheen nuorimman lapsen täytettyä kolme vuotta, on vanhemmilla mahdollisuus lyhentää työaikaansa. Sosiaalipalveluihin kuuluu myös perheitä ja yksilöitä tukeva monialainen sosiaalityö ja siihen liittyvät taloudelliset tukimuodot (Vilén, Vihunen ym. 2006, 77–79, 557–558.)

Mäntsälän kunnan sosiaalipalveluiden tarkoituksena on ylläpitää ja edistää sosiaalista toimintakykyä ja turvallisuutta. Mäntsälän kunta tavoittelee sosiaalipalveluillaan ongelmien ennaltaehkäisyä ja haluaa auttaa kuntalaisia mahdollisimman varhain ongelmien ilmetessä. Tarkoituksena on olla apuna kuntalaisten rahaongelmissa, lasten huoltoon ja tapaamisiin liittyvissä asioissa, lastensuoje-

lussa sekä päihde- ja mielenterveysongelmissa. (Mäntsälän kunta. Sosiaalipalvelut i.a.)

Mäntsälän kunta järjestää osan tarjoamistaan sosiaali- ja perhepalveluistaan yhteistyössä Pornaisten kunnan kanssa, muodostaen näin Mustijoen perusturvan (Mäntsälän kunta. päihde ja mielenterveys i.a.). Suoraan lapsiperheille suunnattu ja palveluita perhe- ja hyvinvointineuvolan ja tukipalveluyksikön lisäksi on lastensuojelu, lastenvalvoja sekä puheterapia. Muita kunnan tarjoamia palveluita on sosiaalipäivystys, toimeentuloon liittyvä tukeminen ja työllistymis- palvelut, päihdetyö, aikuissosiaalityö ja vammaispalvelut. Vaikka jotkut näistä palveluista on kohdennettu tietyille kohderyhmälle, niin ne kaikki voivat koskettaa lapsiperhettä. (Mäntsälän kunta. Sosiaalipalvelut i.a.)

Mäntsälän kunnassa toimii hyvinvointineuvola, jossa lasten määrääikaistarkastusten lisäksi pyritään tukemaan kaikkien perheenjäsenten hyvinvointia muun muassa tukemalla vanhemmuutta ja parisuhdetta ja siellä painotetaan ennaltaehkäisevää työtä. Hyvinvointineuvola tarjoaa apuaan jo siinä vaiheessa kun huolet ovat vielä pieniä. He käyttävät erilaisia työmenetelmiä toiminnassaan kuten kotikäyntejä, erilaisia vertaisryhmiä ja kartoittavat perheiden tilannetta. Hyvinvointineuvolan henkilökunta tekee tiivistä yhteistyötä perheneuvolan ja kunnan sosiaalipalveluiden kanssa. (Mäntsälän kunta. Hyvinvointineuvola i.a.)

Perheneuvolan palvelut Mäntsälässä on tarkoitettu alle 13-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Perheneuvolan palveluihin ei tarvitse erillistä lähetettä, vaan yhteyttä perheneuvolaan voi ottaa kuka vaan. Perheneuvola tukee perheitä erilaisissa elämäntilanteissa, silloin kun lapsen vanhemmat ovat huolestuneita lapsen tunne-elämän kehityksestä tai hänen käytöksestään. Perheneuvola antaa apua ja tukea lapsen kasvatuksellisiin asioihin ja erilaisiin arjen haasteisiin. Joskus perhe tarvitsee perheneuvolan palveluita, jos perheen vaikeudet tai ristiriidat kasaantuvat tai vaikuttavat muuten perheen elämänlaatuun sitä heikentävästi. Perheneuvolasta voi olla apua esimerkiksi vanhempien erotilanteissa tai he voivat olla apuna lasten huoltajuuskiistoissa. Perheneuvolassa toimii moniammatillinen tiimi, joka tekee tiivistä yhteistyötä lapsiperheiden parhaaksi.

Tiimiin kuuluu psykologeja, perheterapeutti ja perheneuvoja. (Mäntsälän kunta. Perheneuvola i.a.)

Perheneuvolasta perhe voi saada monenlaista tukea. Lapsipsykologin kanssa voi keskustella alle kouluikäisten lasten kasvatuksen haasteista ja kysymyksistä. Hän voi tarvittaessa myös arvioida lasta ja ohjata hänet jatkotutkimuksiin, mikäli sellaiseen on tarvetta. Mäntsälässä toimii myös lastenpsykiatrinen sairaanhoitaja ”merkkari”, johon 5-8-vuotiaiden lasten vanhemmat voivat ottaa yhteyttä. (Mäntsälän kunta. Perheneuvola i.a.) Merkkarin työn tavoitteena on ennaltaehkäisevien tukikeinojen rakentaminen varhaisen puuttumisen tueksi lasten ongelmissa. Merkkarin työhön kuuluu lapsikohtaisesti työskentely lapsen, hänen perheensä ja mahdollisesti myös muun lapsen verkoston kanssa. Merkkari voi esimerkiksi suorittaa lapsihavainnointia tilanteen kartoittamiseksi, keskustella lapsen itsensä kanssa ja näin lisätä lapsen tietoisuutta omasta tavastaan toimia ja etsiä ratkaisukeinoja yhdessä lapsen ja aikuisen kanssa. Merkkari voi tukea perhettä tai lapsen muuta verkostoa lisäämällä heidän ymmärrystään lapsen tilanteesta ja pohtia heidän kanssaan uusia toimintatapoja sujuvamman arjen hallintaan. Myös seurakunnan työntekijät voivat pyytää merkkarilta konsultaatiota hankalien tilanteiden ratkaisemiseksi. Työntekijän on kuitenkin muistettava vaitiolovelvollisuus. (Henkilökohtainen tiedonanto Merja Romppanen 27.6.2012.)

5.3 Terveyspalvelut

Maassamme lapsikuolleisuus on pieni, mutta lasten psykososiaaliset terveysongelmat ovat kasvussa. Maamme lapsista noin 10 %:lla lapsista on sellaisia psyykkisiä häiriöitä, jotka vaativat tutkimuksia ja hoitoa. Erilaiset oppimis- ja kehityshäiriöt jäävät usein huomaamatta, vaikka ne ovat haitaksi lapsen psykososiaaliselle terveydelle. Niiden tapojen ja asenteiden, jotka vaikuttavat aikuisiän terveyteen ja mahdollisiin sairauksiin omaksuminen alkaa jo lapsuudessa. Riittävään liikuntaan ja terveellisiin elämäntapoihin tulisi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. (Rajantie & Perheentupa 2012.)

Maamme terveydenhuollon tarkoituksena on edesauttaa asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia. Sen tehtävänä on myös edistää kuntalaisten toimintakykyä, sosiaalista turvallisuutta ja kaventaa terveyseroja. Terveydenhuollon lähtökohtana on ehkäisevä terveydenhoidollinen työ ja tasavertaisesti saatavilla olevat terveyspalvelut. Valtakunnallisessa terveyspalveluita koskevassa strategiassa painotetaan esimerkiksi asiakkaan asemaa ja laadukasta palvelua. Vastuu terveyspalveluiden järjestämisestä ja rahoittamisesta kuuluu kunnille. Terveyspalveluihin, jotka kunnan tulee järjestää kuuluvat esimerkiksi terveysneuvonta, johon sisältyy äitiys- ja lastenneuvola, sairaanhoito, hammashuolto, erityissairaanhoito sekä mielenterveyspalvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.)

Mäntsälän kunta järjestää terveyspalvelunsa yhteistyössä Pornaisten kunnan kanssa, muodostaen näin Mustijoen perusturvan, joka palvelee Mäntsälän ja Pornaisten kunnan asukkaita. Mäntsälässä kuntalaisia palvelee kaksi terveysasemaa. Toinen terveysasema sijaitsee Mäntsälän keskustassa ja Etelä-Mäntsälässä asuvia kuntalaisia palvelee Kellokoskella, Tuusulan kunnan puolella sijaitseva terveysasema. (Mäntsälän kunta. Terveyspalvelut i.a.) Mäntsälän kunta ostaa Kellokosken terveysaseman palvelut Tuusulan kunnalta (Mäntsälän kunta. Etelä-Mäntsälän terveydenhoito i.a.). Kuntalaiset on jaettu alueisiin postiosoitteensa mukaan ja aluejako määrittelee kuntalaisen omalääkäriin (Mäntsälän kunta. Lääkärien ja hoitajien vastaanotto – ajanvaraus). Kiireellisissä asioissa Mäntsälän kaksi terveysasemaa palvelevat kuntalaisia päivystysvastaanotolla, joihin sairaanhoitaja tekee puhelimitse arvion hoidon tarpeesta. Yöaikaan päivystyksestä vastaa Hyvinkään sairaala, joka kuuluu Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin (HUS). Lisäksi Mäntsälässä toimii kaksi yksityistä lääkäriasemaa. (Mäntsälän kunta. Päivystys mäntsäläläisille ja pornaislaisille potilaille i.a.)

Mäntsälän kuntalaisia palvelee myös suunterveydenhuollon yksikkö Mäntsälän terveysaseman yhteydessä. Jos kerhossa sattuu tapaturma, jossa esimerkiksi lapselta irtoaa hammas, päivystää Mäntsälän terveysaseman hammashoitola arkisin terveysaseman yhteydessä. (Mäntsälän kunta i.a.)

6 LAPSEN HYVINVOINNIN TUKEMINEN PÄIVÄKERHOSSA

Lapsen hyvinvoinnin tukeminen kerhossa on tärkeää. Kerhopäivät tukevat omalta osaltaan lapsen tasapainoista kehitystä. Kerho-ohjaajan suhtautuminen yllätyksiin tilanteisiin tulisi olla luontevaa ja luottamusta herättävää. Asioiden ratkaiseminen ja niihin puuttuminen voi vaatia työntekijältä luovuutta ja myös rohkeutta.

Tässä työn osassa esittelemme lapsihavainnoinnin pohjalta nousseita arkisia esimerkkejä, joihin päiväkerhojen ohjaajat saattavat tarvita tukea. Esimerkkitaupaukset ovat sellaisia, joita kerho-ohjaajat hyvin todennäköisesti kohtaavat työssään. Olemme pyrkineet rakentamaan työn tämän ja seuraavan osan siten, että sen myötä selviäisi myös Mäntsälän kunnan lapsiperheille suunnattu palvelujärjestelmä mahdollisimman monipuolisesti. Seuraavassa luvussa käsitellään lasten erityistä tukea. Toivomme, että nämä esimerkit auttaisivat työntekijöitä omaksumaan palveluohjauksen.

6.1 Lapsi sairaana päiväkerhossa

Joskus voi käydä niin, että lapsen sairastuminen ilmenee kesken kerhopäivän. Lapsi saattaa väsähtää kesken kerhon ja vaikuttaa sairaalta tai valittaa kipua, huonoa oloa tai väsymystä. Lapsi voi myös olla itkuinen tai ruokahaluton. Kohdasimme kesäkerhon aikana tilanteen, jossa lapsi sairastui kesken kerhopäivän. Tilannetta vaikeutti se, että lapsen huoltajat eivät päässeet hakemaan lasta kesken päivän kerhosta. Yksin työskentelevällä kerho-ohjaajalla on rajalliset resurssit hoitaa tällaista tilannetta. Sairaana lapsen kunto voi vaihdella huomattavasti vaivasta riippuen.

Usein lasten sairaudet ovat virustauteja, jotka menevät ohi itsestään. Tällaisia kerhoikäisillä usein esiintyviä tauteja ovat esimerkiksi nuhat, yskät, kuume- ja vatsataudit. Nuha ja yskä paranevat usein pelkällä kotihoidolla, mutta niiden pitkittyessä yli kahden viikon mittaiseksi tulisi ottaa yhteyttä lääkäriin. Lääkärin olisi hyvä tarkistaa lapsen vointi myös silloin, jos nuhaan liittyy aivastelua, silmi-

en punoitusta sekä kutinaa. Lääkəriin olisi syytä ottaa yhteyttä myös silloin, mikäli lapsella esiintyy korva- tai päänsärkyä tai jos lapsi on levoton etenkin öisin. Kurkkukipu voi olla oire angiinasta, joka ei parannu kotikonstein, vaan vaati antibiootti-hoidon. Kuume on oire usein jostain muusta viruksen tai bakteerin aiheuttamasta tulehduksesta. Myös kuumetaudit menevät usein ohi itsestään. Jos kuumeilu kuitenkin jatkuu yli kolme päivää, on tällöin hyvä ottaa yhteyttä lääkäriin tai terveydenhoitajaan, joka voi arvioida tilanteen. Näiden tautien tarttumista on hyvin vaikea estää kerhoissa, koska taudinaiheuttajat leviävät helposti etenkin sisätiloissa. Käsienpesulla voidaan vähentää tartuntariskiä. (Karling, Ojanen ym. 2009, 268–272.) Flunssakausina tulee kiinnittää erityistä huomiota käsihygieniaan.

Yleisesti esiintyviä lasten sairauksia ovat myös erilaiset rokkotaudit. Sellaisia rokkotauteja, joita vielä esiintyy Suomessa, on vesirokko, tulirokko, vauvarokko, enterorokko sekä parvorokko. Vesirokkoon on nykyään olemassa myös rokote, mutta se ei kuulu ainakaan toistaiseksi lasten rokotusohjelmaan. Eri rokotteista lisätietoja saa esimerkiksi lastenneuvolasta. Rokot tunnistaa niille tyypillisistä iho-oireista ja niihin liittyy usein kuumeilua. Vesirokon lisäksi tulirokko on hyvin herkästi tarttuva. Tulirokko on rokoista ainoa, joka tulee hoitaa antibiooteilla. Rokkoihin liittyy vain harvoin jälkitauteja. (Karling, Ojanen ym. 2009, 280.)

Ohjaajan tulisi arvioida sairaalta vaikuttavan lapsen vointi ja se, että onko lapsi kerhokunnossa. Mikäli ohjaaja arvioi lapsen voinnin liian heikoksi, jotta lapsi voisi jatkaa kerho päiväänsä normaalisti, tulisi ohjaajan soittaa lapsen huoltajille tai muulle ilmoitetulle hakijalle ja pyytää heitä hakemaan lapsi kesken kerhopäivän kotiin. Aina ei kuitenkaan ole mahdollista, että lapsi päästäisiin hakemaan aikaisemmin kerhosta, tällöin kerho-ohjaajan tulisi ohjata lapsi rauhalliseen paikkaan lepäämään ja odottamaan hakijaa. Mikäli lapsi on kuumeinen, on tärkeää huolehtia lapsen nesteen saannista ja tarjota hänelle juotavaa. (Karling, Ojanen ym 2009, 268.) Lapsen omatoiminen lääkitseminen työntekijän toimesta ei ole hyväksyttävää, vaan lääkitsemisestä huolehtiminen kuuluu lapsen huoltajille.

Työntekijän tehtäviin seurakunnan kerhoissa ei kuulu sairauksien diagnosointi. Jos lapsen vanhemmat tarvitsevat ohjeita lapsen sairauden suhteen, niin vanhemmat tulisi ohjata ottamaan yhteyttä lasta hoitavaan neuvolaan tai lääkäriin. Pääkaupunkiseudun kuntien yhteinen terveydenhuollon palvelunumero palvelee myös Mäntsälän kunnan asukkaita. Numero päivystää vuorokauden ympäri vuoden jokaisena päivänä. Terveysneuvonnan puhelinpalvelusta saa aina tietoa terveystalveista ja ohjeita sairauksien hoitoon. Puheluihin vastaavat ammattitaitoiset sairaanhoitajat. Puhelinnumero terveysneuvontaan on 09-10023. (Terveysneuvonta i.a.)

6.2 Allerginen lapsi päiväkerhossa

Allergia on immuunipuolustuksen häiriö. Se voi heikentää lapsen elämänlaatua ja oireilla monin eri tavoin. Erilaisia allergioita on lukuisia, ihminen voi allergisoidua mistä vain. Yleisiä allergioita ovat ruoka-aineallergiat, eläinallergiat, siitepölyallergiat, atooppinen ihottuma ja astma. Lasten allergiat ovat lisääntyneet viime vuosina ja ne ovat hyvin yleisiä. (Karling, Ojanen ym. 2009, 282–283.) Vettäessämme kesäkerhoa yksi lapsista kärsi allergisista oireista voimakkaan siitepölykauden vuoksi.

Lapsen elämää ei tulisi rajoittaa allergioiden pelossa. Päinvastoin kuin monet luulevat, hygieenisessä ja siistissä ympäristössä eläminen altistaa allergioille, sillä tällöin ihmisen immuunipuolustusjärjestelmä ei saa tarpeeksi haasteita. Ruoka-aineiden turha välttäminen voi myös vääristää lapsen suhtautumista ruokaan. Vain sellaisia ruoka-aineita tai muita asioita tulee välttää, josta lapsi oireilee varmasti. Lapsiperheitä tulisi kannustaa asenteeseen, jossa esimerkiksi käsien likaantuminen ja hiekan maistaminen on luonnollinen osa lapsen leikkiä. (Karling, Ojanen ym. 2009, 282.)

Lapsi voi olla allerginen mille tahansa ruoka-aineelle. Ruoka-aineallergioiden oireet voivat olla hyvinkin erilaisia. Allergiaa voi esiintyä myös pelkästä kosketuksesta, jolloin se voi oireilla kutinana ja kirvelynä. Se voi aiheuttaa myös esi-

merkiksi ripulia, huonovointisuutta tai jopa kasvun hidastumista. Ruoka-aineallergiat voivat aiheuttaa myös iho-oireita. (Karling, Ojanen ym. 2009, 283.)

Lapsilla esiintyy myös allergista nuhaa. Sen oireita ovat vuotava nenä, tukkoinen ja kutiseva nenä sekä aivastelu. Allergiseen nuhaan liittyy usein myös silmien vuotaminen, punoitus ja kutina. Vaikka oireet ovat useimmiten selkeitä, joskus oireina saattaa olla esimerkiksi pitkittyneet nenän tukkoisuus ja yskä. Kevästä syksyyn esiintyy paljon siitepölyallergiaa, vaikka lapset oireilevat siitepölystä useimmiten keväisin. Myös eläin-, pöly- ja homeallergiat aiheuttavat allergista nuhaa. (Karling, Ojanen ym. 2009, 284–286.)

Astma on allergiamuodoista vakavin. Nykyisin astmaa voidaan hoitaa hyvin tuloksin. Astma todetaan yleensä alle kouluikäisellä lapsella ja se helpottuu usein murrosiässä. Astma aiheuttaa hengitystieoireita kuten yskää, hengenahdistusta, hengityksen vinkumista ja lisääntynyttä liman eritystä. Astmaa sairastava lapsi saattaa saada myös kesken kerhopäivän astmakohtauksen. Astmakohtaus on melko helposti tunnistettavissa yskimisestä, hengityksen vinkumisesta ja hengityksen vaikeutumisesta. Lapsella, jolla on todettu astma on todennäköisesti käytössään lääkärin hänelle määräämät lääkkeet. Jotkut astmalääkkeet voivat olla sellaisia joita saattaa tarvita myös kerhopäivän aikana. Ohjaajalla tulisi olla tarvittavat tiedot ja taidot liittyen lapsen lääkkeiden käyttöön. Myös astmaa sairastavan lapsen kohdalla liikunta on tärkeää, hän saattaa tarvita kuitenkin apua oikean hengitystekniikan löytämiseksi. (Karling, Ojanen ym. 2009, 286–289.) Mäntsälän kunta tarjoaa astmapotilaille astmahoitajan, jolla on erityisosaamista astman hoidossa. Hän konsultoi, tukee ja ohjaa astmapotilaita ja heidän perheitään. (Mäntsälän kunta. Astmahoito i.a.)

Mäntsälä kuuluu Keski-Uudenmaan allergia- astmayhdistyksen toimialueeseen. Mäntsälässä perustettu yhdistys haluaa painottaa allergia- ja astmasairauksien ennaltaehkäisyä. Yhdistys toimii aktiivisesti allergiaa ja astmaa sairastavien ihmisten hyväksi. Allergia ja astma voi vaikuttaa koko perheen arkeen. Yhdistys tarjoaakin neuvontaa ja aktiivista vertaistukitoimintaa asiantuntijoiden johdolla niin potilaille kuin muille perheenjäsenille. (Keski-Uudenmaan allergia- ja astmayhdistys i.a.)

Pahimmillaan allergia voi aiheuttaa lapselle anafylaktisen shokin, eli yliherkkyysreaktion. Sen oireita ovat esiintymisjärjestyksessä voimakas kämmenien, jalkapohjien ja huulten kutina, pahoinvointi, koko kehon punoitus ja nousevat paukammat. Potilaan henkeä alkaa ahdistaa ja pulssi kiihtyy. Hyvin rajussa anafylaktisessa shokissa iho-oireita ei ilmene, ennen vakavia yleistilaa heikentäviä oireita. Anafylaktisen shokin hoidossa on tärkeää soittaa ambulanssi viipymättä. Kerho-ohjaajalla täytyy olla ajantasaiset ohjeet, kuinka toimia ensiapua vaativissa tilanteissa. (Haahtela 2010.) Työntekijöiden olisi tärkeä tietää anafylaktisen shokin ensioireet sen vakavuuden vuoksi.

Mahdollisten ruoka-aineallergioiden vuoksi päiväkerhoissa lasten tulisi syödä vain omia eväitään, eikä vaihdella eväitä keskenään. Tämä vaatii ohjaajalta tarkkuutta. Joillain lapsilla saattaa olla useita ruoka-aineallergioita, jolloin lapsen ruokavalio voi olla hyvin tarkka. Ohjaajan olisi hyvä myös lukea lasten esitietolomakkeet huolellisesti läpi, etenkin ennen mahdollisia yhteisiä leivontaa tai muita herkutteluhetkiä. On hyvä muistaa, että joillain lapsilla pelkkä kosketus allergisoivaan ruoka-aineeseen saattaa aiheuttaa allergisen reaktion. Joillain lapsilla myös voimakkaat hajut tai kasvit samassa tilassa saattavat allergisoida.

6.3 Kiusaaminen

Valitettavasti useat lapset joutuvat kokemaan lapsuudessaan kiusaamista. He voivat olla joko kiusatun tai kiusaajan roolissa. (Broberg, Almqvist & Tjus 2005, 291.) Aikuisen tulisi tiedostaa ne piirteet, jotka erottavat kiusaamisen lasten välisistä tasavertaisista riidoista. Kiusaamiseen liittyy valtasuhteiden epätasapaino. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.) Emme välttyneet kerhoaikana tilanteelta, ettei lasten välillä olisi ollut havaittavissa minkäänlaista kiusaamista. Halusimme ottaa tämän aiheen osaksi opinnäytetyötämme sen vakavuuden vuoksi.

Kiusaamisesta puhutaan silloin, kun yksi tai useampi henkilö kohdistaa ikäviä tekoja toistuvasti toiseen henkilöön. Kiusaamista on tahallinen ärsyttäminen, ikävät, toista loukkaavat tai hänen olonsa epämiellyttäväksi tekevät teot tai sa-

nat. Vaikka kiusaamiseen ei aina liitykään fyysistä väkivaltaa on huomattu, että lapset, jotka kiusaavat muita hyväksyvät väkivallan käytön keskivertoa helpommin. Kiusaajan voi olla vaikea sietää epäonnistumista, hän saattaa olla käytökseltään impulsiivinen tai aggressiivinen. Tällaisille lapsille on ominaista, etteivät he tunne myötätuntoa ja myös sääntöjen noudattaminen voi tuottaa hankaluuksia. (Broberg, Almqvist ym. 2005, 291–292.)

Lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen turvaamiseen kuuluu olennaisesti kiusaamisen ennaltaehkäisy ja varhainen kiusaamiseen puuttuminen. Ympäristö, jossa ei esiinny kiusaamista lisää kaikkien hyvinvointia. Tämä pätee myös alle kouluikäisten lasten keskuudessa. Kiusaamisella on laaja-alaiset vaikutukset lapsen kasvuun ja kehitykseen. Tutkimuksien mukaan kiusaamisen seuraukset ovat hyvin pitkäkestoiset. Kiusatuksi joutuvilla on esimerkiksi kohonnut riski syrjäytyä. Kiusaaminen vaikuttaa alentavasti lapsen itsetuntoon, lisää masentuneisuutta, ahdistusta ja pahimmillaan itsetuhoisia ajatuksia. Kiusaajilla on vastaavasti kohonnut riski rikoksien tekemiseen tulevaisuudessa ja heidän on vaikea päästä tavastaan kiusata vielä aikuisenakin. Kiusaaminen voi vaikuttaa myös sosiaalisin suhteisiin niin kiusaajan kuin kiusatunkin kohdalla. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2012.)

Vaikka seurakunnan päiväkerhoissa käyvät lapset ovat pieniä, voi heidänkin välillään tapahtua kiusaamista. Myös alle kouluikäiset lapset osaavat kiusata toisiaan ja jokainen lapsi kokee kiusaamisen yksilöllisesti. Alle kouluikäiset lapset voivat pitää monenlaisia tapahtumia kiusaamisena. Vaikka lapsen kokemus kiusatuksi tulemisesta olisi ”väärä”, on lapsen oma kokemusmaailma otettava tosissaan ja keskusteltava hänen kanssaan asiasta. Lapset ovat hyvin yksilöllisiä myös sietokyvyltään ja toisten lasten kohdalla kerrankin kiusatuksi joutuminen saattaa synnyttää lapselle pelon kokemuksia. Lapsiryhmän sisällä tapahtuva kiusaaminen vaikuttaa negatiivisesti koko lapsiryhmään, tuoden ilmapiiiriin turvattomuutta. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2012.)

Kokeneenkaan aikuisen ei välttämättä ole helppo havaita kiusaamista, vaan sen havaitsemiseen tarvitaan tarkkaavaisuutta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012). Tutkimuksen mukaan päivähoidossa olevista lapsista jopa 37 % ovat

olleet joko kiusattuja, kiusaajia tai molempia. Vaikka kiusaaminen olisi vähäistä, on siihen aina puututtava viipymättä. Lasten psyykkinen ja fyysinen hyvinvointi on uhattuna, mikäli kiusaamiseen ei puututa. Kiusaaminen on aina vakavaa, eikä ole olemassa sellaista kiusaamista, johon ei aikuisen tarvitsisi puuttua. Jokaisen aikuisen on otettava vastuuta kiusaamisen ehkäisystä ja siihen puuttumisesta. (Kirves & Stoor-Grenner i.a., 20.)

Lasten havainnointi on erinomainen keino tehdä erilaisia huomioita lasten keskinäisistä suhteista. Havainnoimalla on helppo huomata, jos joku lapsi jätetään leikkien ulkopuolelle, muut lapset määräilevät häntä liikaa tai jos joku lapsi ei löydä itselleen leikkiseuraa, vaikka hän sitä kaipaisi. Leikkihetkien lisäksi myös hetket jolloin toimitaan yhdessä, ovat arvokkaita tilanteita lasten havainnoimiseen. (Kirves & Stoor-Grenner i.a. 7, 44–45.)

Alle kouluikäisten keskuudessa kiusaamiseen on helppo puuttua. Tämän ikäiset lapset luottavat helposti aikuisen apuun kiusaamistilanteissa eikä heillä ole vielä päässyt syntymään varsinaisia rooleja kiusaajana tai kiusattuna. (Kirves & Stoor-Grenner i.a. 19.) Aikuisen tulisi tehdä heti selväksi, ettei hän hyväksy kiusaamista. Väkivaltatilanteissa lapsille viestin tulee olla selkeä, toista ei saa koskaan satuttaa fyysisesti. Kiusaava lapsi saattaa tarvita tiukemmat rajat, eikä aikuisen tulisi palkita lasta ei-toivotusta käytöksestä.

Lapsen vanhemmilla on oikeus tietää, mikäli heidän lastaan on kiusattu tai lapsi on kiusannut muita. Kerho-ohjaajan tulisi keskustella vanhempien kanssa tilanteesta. Kiusaajan vanhempia tulisi tukea kasvatustyössään niin, että he voisivat opettaa lapselleen uudenlaisia toimintamalleja sekä ehkäisemään ei-toivottua käytöstä asettamalla tiukempia rajoja. Myös vanhempien omat asenteet ovat merkityksellisiä. Kiusatuksi joutuneen lapsen vanhemmat saattavat tarvita tukea ammattilaiselta. Jos vanhemmista tuntuu, että he tarvitsevat lisää tukea ja apua kiusaamistilanteissa tai tilannetta ei saada kerhon ja vanhempien yhteistyöllä hallintaan, voidaan kiusaajan tai kiusatun lapsen vanhemmat ohjata keskustelemaan asiasta lastenneuvolaan tai ottamaan yhteyttä Mäntsälän lasten ja perheiden tukipalvelujen yksikköön, jossa työskentelevät lapsipsykologi ja merkkari (Mäntsälän kunta i.a).

6.4 Lapsen yksin kulkeminen kerhomatkoilla

Alle kouluikäisten lasten kohdalla yksin kerhoon ja sieltä pois lähteminen ilman täysi-ikäistä henkilöä on kyseenalaista. Joskus voi käydä niin, että syystä tai toisesta lapsen vanhemmat toivovat, että lapsi voisi kulkea kerhomatkan tai osan siitä ilman täysi-ikäistä saattajaa, näin tapahtui myös meidän vetämässä kesäkerhossa. Seurakunnankin kerhotoimintaa säätelevä laki lasten päivähoitosta ei määrittele selvästi sitä, milloin lapsi voi tai ei voi kulkea kerhomatkaansa ilman saattajaa.

Sosiaali- ja terveysministeriöltä löytyy turvallisuussuunnitelma päivähoitoa varten, jota voidaan kuitenkin käyttää soveltavasti myös seurakunnan kerhotoiminnassa. Lapsen aloittaessa kerhossa käynnin hänen vanhempansa täyttävät lapsen henkilötietolomakkeeseen myös ne henkilöt, jotka saavat hakea lapsen päiväkerhosta. Kerho-ohjaajan olisi tiedettävä, kuka lapsen milloinkin kerhosta hakee ja hänellä on vastuu varmistaa hakijan oikeus saada lapsi mukaansa. Vastuu lapsen luovuttamisesta oikealle henkilölle on siis kerho-ohjaajalla. Turvallisuussuunnitelman mukaan lapsen yksin kerhomatkalle lähettämistä olisi harkittava tilannekohtaisesti. Tilannetta pohtiessa tulisi huomioida lapsen ikä- ja kehitystaso, matkan pituus ja sen turvallisuus huomioiden mahdolliset tienylitykset ja liikenne. Ohjaajan olisi myös muistettava, että edes vanhempien allekirjoittama kirjallinen lupa lapsen yksinkulkemiseen ei poista ohjaajan vastuuta koti-/kerhomatkan ajalta. Vastuu lapsesta säilyy ohjaajalla myös silloin, jos lapsi on päästetty kotimatkalle alaikäisen hakijan kanssa. (Saarsalmi 2008, 30–33.)

Kesäkerhossa päädyimme yhdessä vastaavan lapsityönohjaaja Piia Muurikaisen kanssa siihen, että alle kouluikäinen lapsi ei voi kulkea yksin kerhomatkaa. Perheen tukeminen myös lapsen päiväkerhoon kulkemistilanteissa on tärkeää huomioiden perheen senhetkinen tilanne. Jos perheellä on vaikeuksia sovittaa muita aikataulujansa yhteen kerhon alkamis- ja päättymisajankohdan kanssa, voi huoltajille ehdottaa esimerkiksi yhteistyötä jonkun toisen luotettavan aikuisen kanssa. Hyvä ratkaisu voisi olla esimerkiksi yhteiskuljetuksesta sopiminen. Jos tämä ei ole mahdollista, voisi perheen tilannetta helpottaa myös esimerkiksi

lapsen kerhopäivän lyhentäminen alku- tai loppupäästä ja löytää näin kompromissi perheen kuljetusongelmaan.

6.5 Lastensuojelu

Vuonna 2008 astui voimaan uusi lastensuojelulaki. Sen mukaan lapsen vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsistaan, mutta myös yhteiskunnalla on vastuu huolehtia siitä, että lapsesta pidetään riittävän hyvää huolta. Lastensuojelulain mukaan myös seurakunnan palveluksessa olevan henkilön on ilmoitettava viipymättä kunnan sosiaalityöntekijälle tai muulle vastaavalle viranomaiselle, mikäli hän saa tietoonsa sellaisia asioita jotka herättävät huolta lapsen hyvinvoinnista. (Lastensuojelulaki 2007.) Halusimme ottaa lastensuojelullisen näkökulman mukaan työhömmme jo tulevan ammatin puolesta, vaikka kesäkerhoryhmissämme ei meillä syntynyt huolta lastensuojeluntarpeesta. Haluamme nostaa tämän tärkeän aiheen esille, koska olemme työssämme havainneet lastensuojeluilmoitusten tekemiseen tarvittavan rohkeuden puuttumisen monissa eri työyhteisöissä. Myös lastensuojelullisissa asioissa varhainen puuttuminen perheen mahdollisiin ongelmiin on ensisijaisen tärkeää. Ajoissa aloitettu perheen tukeminen saattaa ehkäistä suurempien lastensuojelullisten toimien tarpeen.

Lapsiperheitä on erilaisia ja perheillä on erilaiset arvot sekä omat tapansa toimia. Perheissä on suuriakin eroja tavassa, jolla he kasvattavat lapsiaan. Jokaisessa perheessä tulisi kuitenkin olla lapsen kasvatuksessa päämääränä lapsen hyvinvointi sekä lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen tukeminen. Seurakunnan päiväkerhojen ohjaajat kohtaavat työssään hyvin erilaisia perheitä, jotka ohjaajan tulee kohdata tasavertaisesti. Kun puhutaan lastensuojelusta, tulisi ohjaajan muistaa, että perheen todellisesta tilanteesta ja lasten hyvinvoinnista ei voi tehdä suoranaisia johtopäätöksiä vain pelkän ulkoisen vaikutelman perusteella. Esimerkiksi perheen taloudellinen tilanne tai asumismuoto ei välttämättä kerro perheen todellista tilannetta.

Seurakunnan työntekijällä on velvollisuus ilmoittaa viipymättä lastensuojelulain nojalla, mikäli hän huolestuu lapsen hyvinvoinnista. Vaitiolovelvollisuus ei estä

työntekijää lastensuojeluilmoituksen tekemisessä, vaan ilmoitus tulee tehdä tästä huolimatta. (Lastensuojelulaki 2007) Ilmoituksen tekemiseen riittää työntekijän oma henkilökohtainen huoli lapsen hyvinvoinnista. Työntekijän ei tulisi siirtää ilmoituksen teko vastuuta kollegalleen eikä esimiehelleen, vaan hänellä on henkilökohtainen vastuu sen tekemisestä. (Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja 2012.) Lastensuojelulaki (2007) on myös ehdoton sen suhteen, että ilmoitusvelvollinen työntekijä ei voi jättää tekemättä lastensuojeluilmoitusta tai siirtää sen tekemistä myöhemmäksi vaikka työntekijä arvioisi, että ilmoituksen tekeminen ei johda kiireellisiin lastensuojelullisiin toimenpiteisiin.

Työntekijä voi kokea epävarmuutta siitä, onko lastensuojeluilmoitus tarpeellinen. Tällaisissa tilanteissa työntekijä voi aina ottaa yhteyttä Mäntsälän kunnan lastensuojelullisia asioita hoitavaan sosiaalityöntekijään ja kysyä häneltä neuvoa paljastamatta lapsen tai hänen vanhempiansa henkilöllisyyttä. Mäntsälän lastensuojelun työntekijöiden puhelinnumerot löytyvät esimerkiksi Mäntsälän kunnan internet-sivuilta. Mäntsälässä lastensuojelua hoitavat sosiaalityöntekijät, kerhoikäisten lasten lastensuojelullisia asioita hoitaa kaksi kunnan sosiaalityöntekijää. He ovat tavoittavissa virka-aikana. He ottavat vastaan myös mahdolliset lastensuojeluilmoitukset. (Mäntsälän kunta. Lastensuojelu i.a.)

Riittävän huolenpidon määrittelemisen ei ole aina ammattilaisellekaan helppoa. Seurakunnan päiväkerhoissa ohjaajan huoli lapsen hyvinvoinnista voi nousta monista eri syistä. Huoli on mielestämme yhtä aiheellinen, nousi se sitten ohjaajan yleisistä havainnoista, lapsen käytöksestä tai hänen puheistaan. Yleisiä syitä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on lapsen vanhempien päihteidenkäyttö tai sen epäily, vanhempien mielenterveydelliset ongelmat, heidän väsymys tai väkivaltaisuus, vaikka se ei kohdistuisi suoraan lapseen. Lapsi saattaa myös oireilla hyvin eri tavoin ilman järkevää syytä. Lapsi saattaa vaikuttaa ohjaajasta jatkuvasti liian väsyneeltä tai nälkäiseltä. Hygienianpuute tai epämääräiset tai toistuvat ruhjeet ovat myös sellaisia merkkejä, joista tulisi huolestua. Lapset saattavat myös puhua avoimesti omasta arjestaan, joka voi olla huolta herättävää lapsen ikätasoon nähden. Lastensuojeluilmoitus on aiheellinen myös silloin, kun ohjaaja havaitsee puutteita, piittaamattomuutta tai osaamattomuutta

lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyen niin, että se on haitaksi lapsen hyvinvoinnille.

Työntekijöiden olisi muistettava, että hän on yksin vastuussa hänen huolen eteenpäin viemisestä viranomaisille ja sitä kautta vastuussa lapsen hyvinvoinnista. Työntekijä ei saa jättää tekemättä lastensuojeluilmoitusta myöskään sen vuoksi, että hän olettaa jonkun muun sen jo tehneen tai vaikka hän tietäisi perheen olevan jo lastensuojelun asiakkaana. (Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja 2012).

6.6 Päiväkerhosta päivähoito?

Seurakunnan työntekijöiden keskusteluiden yksi ajankohtaisista puheenaiheista projektimme aikana on ollut alle kouluikäisten lasten kerhopäivien pituus. Seurakunnan työntekijät ovat saaneet lasten vanhemmilta toiveita kerhopäivien pidentämisestä kolmesta tunnista ylöspäin. Kesään 2012 asti syys- ja kevätlukausien kerhoajat ovat olleet pituudeltaan 2-3 tuntia lasten iästä riippuen. Kerhopäivien pidentäminen on puhuttanut seurakunnan työntekijöitä. (Henkilökohmainen tiedonanto Päivi Kaura-Aho, 5.5.2011.) Kesän 2012 kerhotoiminnassa huomioitiin vanhempien toive pidemmästä kerhoajasta. 5-6-vuotiaiden lasten kerhoryhmä kokoontui neljän tunnin ajaksi aikaisemman kolmen tunnin sijaan. 3-4-vuotiaiden kerhoaika kesti puolestaan kolme tuntia.

Kesäkerhon aikana teimme havaintoja kerhopäivän pituudesta ja lasten jaksamisesta sen aikana. Päiväkerhossa ja sen suunnittelussa tulisi huomioida lapsen tarpeita (Mäntsälän seurakunta, Päiväkerhot i.a). Havaintojemme mukaan 3-4-vuotiaat lapset jaksoivat kolmen tunnin kerhoajan hyvin. Neljän tunnin kerhoaikana osa 5-6-vuotiasta lapsista tuntui väsähtävän kesken päivän. Emme havainneet lasten jaksamisen olleen sidonnaista lapsen ikään 5-6-vuotiaiden ryhmän sisällä. Lasten väsyminen näkyi levottomuutena, lisääntyneenä kinasteleluna ja eräs lapsi ihmetteli jopa, että ”missä täällä on sängyt?”. Osalle lapsista päivärytmiin kuuluu vielä päiväunet. Muita syitä lasten väsähtämiseen havainto-

jemme mukaan saattoi olla kerhopäivän sijoittelu aamupäivään sekä lounaan siirtyminen totuttua myöhemmäksi.

Kesäkerhosta saadun kokemuksen mukaan koemme, että neljän tunnin kerhopäivä on lapsille liian pitkä. Jos Mäntsälän seurakunta kuitenkin päättää järjestää jatkossa neljän tunnin kerhoja, kehottaisimme heitä pohtimaan kerhopäivän siirtämistä iltapäivään tai vastaavasti miettimään lämpimän ruuan tarjoamista lapsille kerhopäivän aikana. Jos seurakunta pitää kiinni totutusta enintään kolmen tunnin kerhoajasta, voi seurakunnan henkilökunta ohjata perheen kunnan tarjoamaan osapäivähoitoon.

Jokaisella lapsiperheellä on päivähoitolain puitteissa oikeus subjektiiviseen kunnan tarjoamaan lapsen päivähoitoon. Hoito voi olla koko- tai osapäiväistä, riippumatta vanhempien työllisyys- tai opiskelutilanteesta. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka lapsen molemmat vanhemmat olisivat kotona lapsen kanssa, on heillä oikeus saada lapsellensa kunnan järjestämä päivähoitopaikka. Mikäli lapselle halutaan kunnan järjestämä päivähoitopaikka ja hoidon tarpeen syy ei ole ollut ennalta arvattavissa esimerkiksi työpaikan saannin, koulutuksen aloittamisen tai vastaavan vuoksi tulee päivähoitopaikkaa hakea viimeistään kaksi viikkoa ennen hoidon tarpeen alkua. Ilman edellä mainittua syytä lapsen hoitopaikkaa tulee hakea jo neljä kuukautta ennen hoidon aloituksen haluttua ajankohtaa. (Laki lasten päivähoidosta 1973.)

Osassa Mäntsälän kunnan päiväkoteja toimii ryhmiä, jotka on tarkoitettu osapäiväistä hoitoa tarvitseville lapsille. Kunnan tarjoama osapäivähoito on kestoltaan enintään neljä tuntia viitenä päivänä viikossa. (Mäntsälän kunta. Osapäivähoitoryhmä .i.a.) Kunnan tarjoama osapäivähoito on pääsääntöisesti kustannuksiltaan kalliimpaa, kun seurakunnan tarjoama päiväkerhotoiminta. Kunnan tarjoaman hoidon hinta määräytyy kuitenkin perheen tulojen mukaan. Jos vanhemmat tarvitsevat lisää tietoa Mäntsälän kunnan tarjoamasta lastenpäivähoidosta, voi heidät ohjata ottamaan yhteyttä kunnan päivähoitotoimistoon. (Mäntsälän kunta. Päivähoitomaksut i.a.)

7 LASTEN ERITYISVAIKEUKSIEN TUKEMINEN PÄIVÄKERHOSSA

Jokaisen lapsen tulisi kokea, että häntä rakastetaan, hänet hyväksytään ja että häntä arvostetaan. Lisäksi hänellä on oikeus kokea, että häntä kuunnellaan ja ymmärretään. Lapsi tarvitsee kasvuympäristöönsä turvallisia aikuisia, jotta hänellä on mahdollisuus peilata itseään ja sitä kautta muodostaa minäkuvaansa. Lapsen on saatava myös kokemuksia onnistumisen tunteesta, siitä että hän on hyvä jossakin ja myös siitä, että voi selvitä myös vaikeuksista. (Karling, Ojanen ym. 2009, 22.) Ei ole turhaa korostaa lapsen yksilöllisyyttä ja jokaisen lapsen erityisiä tarpeita voimavaroja unohtamatta.

Tämä työn osa käsittelee lasten erityistä tukea ja sellaisia lasten erityisvaikeuksia, joita kerho-ohjaajat saattavat kohdata työssään. Käsittelemme sellaisia lasten erityisvaikeuksia, jotka nousivat lapsihavainnoinnista. Esimerkkien avulla Mäntsälän seurakunnan lastenohjaajat voivat saada apua työskentelyynsä. Tämä osa, kuten edellinenkin tarjoaa kohdennettua tietoa Mäntsälän kunnan palvelujärjestelmästä erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille ja heidän perheilleen. Kerho-ohjaajat voivat käyttää tätä osaa palveluohjausta tukevana työkaluna esimerkkien avulla.

7.1 Erityinen tuki

Päiväkerhon työntekijät saattavat kohdata erityistä tukea tarvitsevia lapsia, joiden tarpeet ryhmässä korostuvat ja aiheuttavat näin aikuiselle uusia haasteita. Työntekijä saattaa joutua pohtimaan omia työtapojaan ryhmänohjauksessa. Voi olla, että kerho-ohjaaja joutuu muuttamaan omaa toimintaansa työssään, jotta myös tämän erityistä tukea tarvitsevan lapsen tarpeet täyttyisivät. Lapsen erityisyydelle voi olla hyvin erilaisia syitä ja jotta lapsi saisi parhaan mahdollisen tuen myös kerhopäivän aikana, olisi työn oltava moniammatillista ja konsultoivaa. (Vilén, Vihunen ym. 2006, 272.)

Erityisen tuen määrittely ei ole aina helppoa. Sellaisia piirteitä, jolloin lapsi tarvitsee erityistä tukea on oppimisvaikeudet, sosiaaliset vaikeudet, puheen kehi-

tyksen vaikeudet, psyykkisen, sosiaalisen tai fyysisen kehityksen viivästyminen tai häiriintyminen. Lapsi saattaa tarvita erityistä tukea myös jonkun muun syyn vuoksi, josta vanhemmat tai muut lasta hoitavat henkilöt ovat huolestuneita. (Peltomaa, Sorsa, Leminen & Purho 2005, 2.)

Lapsen alkaessa oireilemaan tai hänen käytöksensä muuttuessa kerhossa, olisi kerho-ohjaajan otettava asia puheeksi lapsen vanhempien kanssa. Tällöin olisi kerho-ohjaajan pohdittava yhdessä lapsen vanhempien kanssa, miten he voisivat helpottaa lapsen pahaa oloa omalla toiminnallaan ja miettiä lapsen muuttuneen käyttäytymisen syitä (Vilén, Vihunen ym. 2006, 272). Olisi hyvä muistaa, että lapsen erityisen tuen tarve voi olla ohi menevää, siihen saattaa olla monia syitä. Lapset saattavat reagoida ympäristönsä muutoksiin ja tarvita siitä selviytymiseen erityistä tukea, vaikka hänellä ei olisi muita ongelmia. Erityisellä tuella voidaan myös tähdätä korjaamaan lapsen kehityksessä tai hänen toimintakyvyssään esiintyviä puutteita tai haasteita. (Huhtanen 2004, 190.)

Työskentely erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa tulisi olla sellaista, jossa huomioitaisiin myös lapsen perhe, sen voimavarat ja tarpeet. Ammattilaisellekaan ei ole aina helppoa löytää oikeaa tapaa toimia lapsen kanssa. Tilanne on hyvin huolestuttava jos lapsi tai hänen perheensä nähdään vain ”vaikeana” tai ”pahana” sen sijaan kuin myönnettäisiin, että oma ammattitaito ei yksin riitä lapsen tukemiseen. (Vilén, Vihunen, ym. 2006, 272.)

Lapsen vaikeuksien ollessa vielä suhteellisen pieniä, on myös kerho-ohjaajan helppo sulkea näiltä silmänsä ja jättää avun ja tuen tarve huomioimatta. Ohjaajalta vaaditaan rohkeutta puuttua huomaamiinsa haasteisiin ja ottaa asia puheeksi lapsen vanhemman kanssa. Lapsilla voi esiintyä erilaisia vaikeuksia, jotka ovat haaste päiväkerhon ohjaajalle, mutta myös lapsen vanhemmille. Vaikeuksien taustalla voi olla monenlaisia syitä. Syyt lapsen erityisen tuen tarpeeseen voivat löytyä lapsesta itsestään tai hänen ympäristöstään. Lapsesta itsestään johtuvia syitä voivat olla esimerkiksi kehityshäiriöt. Lapsen ympäristöstä johtuvat häiriöt voivat olla esimerkiksi perheen kriisit tai vanhempien uupumus, mutta syynä saattaa olla myös vanhempien päihteidenkäyttö tai perheväkivalta. (Huhtanen 2004, 197–198.)

7.2 Impulsiivinen tai keskittymätön lapsi

Ryhmässä toimiminen on yksi tilanne, joka asettaa vaatimuksia lapsen impulsien hallintakyvylle. Ryhmässä toimiessaan lapselta odotetaan tietynlaista käytöstä ryhmästä riippuen. Jotkut aikuiset pitävät itsestään selvänä, että lapsi osaa käyttäytyä tiettyjen normien mukaan. Tällaisia normeja päiväkerhoissa voi olla lapsien iästä riippuen esimerkiksi paikallaan istuminen alkuhartauden ajan ja oman vuoron odottaminen. Lapselle voi olla muiden kanssa toimiminen hankalaa, jos hänellä on vaikeuksia hallita itseään. Aikuiset kokevat herkästi tällä tavoin käyttäytyvän lapsen häiritseväksi. (Broberg, Almqvist & Tjus 2006, 267.) Kesäkerhon aikana havainnoimme, että lapsilla on huomattavia eroja keskittymiskyvyissään sekä itsehallinnassa. Tällainen lapsi tarvitsee kerhoa vetävältä lastenohjaajalta paljon tukea.

Lapsen keskittymisvaikeudet ja itsehallinnan ongelmat voivat ilmentyä esimerkiksi vaikeutena kuunnella ohjeita loppuun, tai hän ei välttämättä kykene kuuntelemaan niitä lainkaan. Muita merkkejä lapsen itsehallinnan ongelmista ovat pettymyksen sieto kyvyn ja itsehallinnan puute. Lapsen puutteellinen kontrolli voi näkyä myös lapsen ajattelussa esimerkiksi siten, että lapsi vastaa kysymykseen ennen kuin sitä on ehditty kysymään loppuun. Lapsen puheesta voi olla vaikea ymmärtää mistä on todella kyse lapsen puheen pomppiessa asiasta toiseen. Lapsi saattaa vaihtaa leikkiään jatkuvasti ja vaikka innostuisi jostakin asiasta, ei hän pysty tekemään sitä välttämättä loppuun. Impulsiivisilla lapsilla esiintyy myös taipumusta sellaiseen, että hän tekee asiat ensin ja huomaa vasta sitten tehneensä sen jo. Heillä saattaa olla myös muita suurempi riski joutua onnettomuuksiin. (Vilén, Vihunen 2006 ym. 287–288.)

Tarkkaavaisuus- ja keskittymiskyvyn häiriöissä on tyypillistä lapsen uppoutuminen haaveisiin esimerkiksi kesken leikin. On toki muistettava, että lähes kaikilla ihmisillä on taipumusta satunnaiseen haaveiluun, joka keskeyttää parhaillaan olevan tekemisen. Tällöin kuitenkin hetken haaveilun jälkeen palaaminen keskeneräisen tehtävän pariin onnistuu luontevasti. Lapsen leikin keskeyttävä haaveilu saattaa kuitenkin olla myös merkki pahasta olostai mieltä askarruttavasta tapahtumasta, mutta myös keskittymis- ja tarkkaavaisuushäiriöstä. Tällaisen

lapsen kohdalla olisi syytä miettiä, onko hänelle mahdollisesti sattunut jotain, jolla voisi selittää hänen haaveilunsa vai onko lapsi muissakin tilanteissa keskittymätön. (Broberg, Almqvist & Tjus 2006, 265.)

Lapsen selviytyminen tarkkaavaisuus- ja keskittymiskyvyn häiriöiden ja heikon impulssien hallinnan kanssa on hyvin yksilöllistä. Jotkut tällaisia ongelmia omaavista lapsista selviytyvät arjessa hyvin ilman suuria ongelmia. Tällaisilla lapsilla on paljon suojaavia tekijöitä elämässään. Heidän elinympäristönsä on sellainen, että he saavat siitä niin paljon tukea, että he voivat selviytyä vaikeuksista ilman ammattiapua. Lasta ja hänen yksilöllisyyttään hyvin ymmärtävät vanhemmat ovat ehdottomasti suurin suojaava tekijä tällaisen lapsen selviytymisessä. Tällaisilla vanhemmilla on riittävästi ymmärrystä ja voimavaroja tukea lastaan hänen ongelmiaan, vaikka lapsen ongelmat vievätkin voimia koko perheeltä. (Broberg, Almqvist & Tjus 2006, 268–269.)

Päiväkerhossa ohjaajan avulla on suuri merkitys tilanteissa jotka ovat lapselle haastavia. Ohjaajan oma asenne on myös hyvin tärkeä. On tärkeää, että ohjaaja ei vain leimaa lasta hyvin haastavaksi. Tällaista lasta voi auttaa kertomalla hänelle tulevista tapahtumista ja muutoksista etukäteen. Näin aikuinen voi helpottaa lapsen stressiä ja lapsi saa valmistautua rauhassa tuleviin tilanteisiin. Ympäristöllä on suuri vaikutus lapsen vointiin, lapsella tulisi olla mahdollisuus myös sellaiseen tilaan, jossa hän voi olla rauhassa. Lapsen kannalta on erittäin tärkeää, että hoitohenkilöstö ja lapsen huoltajat ovat samaa mieltä lapsen mahdollisista ongelmista. Ilman tätä yhteistä ymmärrystä, on riskinä, että lapsi joutuu kokemaan ristiriitaista kohtelua, eikä häntä ja hänen käytöstään ymmärretä. (Broberg, Almqvist ym. 2006, 269.) Lapsi, jolla on ongelmia impulssien hallinnassa, tarkkaavaisuudessa ja/tai keskittymiskyvyssä tarvitsee paljon aikuisen ohjausta suoriutuakseen. Myös aikuisen oma rauhallisuus, kärsivällisyys ja selkeät rajat tukevat lasta. (Vilén, Vihunen ym. 2006, 289.)

Ohjaajan antama myönteinen palaute ja lapsen vahvuuksien huomioiminen on lapsen vointia tukevaa. Joskus aikuisen voi olla vaikea löytää niitä asioita, joista lapsi suoriutui hyvin. Tällöin lasta voi palkita kehuilla aikuisesta pieniltäkin tuntuvista asioista, esimerkiksi hienosta piirustuksesta, hyvin sujuneesta eväiden

syömisestä, lyhyestä rauhallisesta leikkihetkestä, lähes mistä vaan asiasta, joka sujui hyvin. Lapselta ei myöskään tulisi vaatia liikaa, lapsi jolla on ongelmia tarkkaavaisuus- ja keskittymiskyvyn kanssa ei yksinkertaisesti pysty toimimaan kaikissa tilanteissa toivotulla tavalla. (Kirves & Stoor-Grenner i.a. 30–31).

7.3 Aggressiivisesti tai uhmakkaasti käyttäytyvä lapsi

Aggressiivisuutta on toisen fyysisen satuttamisen lisäksi myös muu aggressiivinen käytös. Lapsi saattaa paiskoa tavaroita tai olla verbaalisesti hyvin aggressiivinen. Myös tällaiseen aggressiivisuuteen tulisi puuttua ja lasta tulisi ohjata toisenlaiseen tunteiden käsittelyyn. Muille lapsille toisen lapsen aggressiiviset puheetkin saattavat olla hyvin pelottavia, vaikka ne ei satuta fyysisesti. Aggressio kuuluu ihmisen käyttäytymiseen, se on joskus jopa puolustautumisen kannalta välttämätöntä ja sillä voi olla myös rakentavia vaikutuksia (Broberg, Almqvist ym. 2005, 287). Kesäkerhon aikana kohtasimme lapsen aggressiivista käyttäytymistä ja siksi halusimme nostaa aiheen esiin. Tapauksessamme aggressiivisuus esiintyi lähinnä verbaalisena, mutta oli hyvin voimakasta ja aiheutti hämmennystä myös muiden kerholaisten keskuudessa.

Aggressio on tunne, joka kuuluu lapsen normaaliin kehitykseen (Kirves & Stoor-Grenner i.a. 29). Aggressio on kuitenkin vakava asia, sillä se voi saada paljon tuhoa aikaan ja sen seuraukset voivat olla hyvin vakavia. Ihmiset kokevat kiuastumisen hyvin eritavoin ja toisten on helpompi hallita tunteitaan kuin toisten. Aikuiset toimivat malleina lapsille myös vihantunteiden ilmaisemisessa. Joidenkin lasten on niin vaikea hallita aggressiivisuuttaan, että sitä voidaan pitää jopa häiriönä. (Broberg, Almqvist ym. 2005, 287–291.)

4-5-vuotiailla lapsilla on havaittavissa selkeä ero sukupuolen välillä, pojat joutuvat huomattavasti tyttöjä useammin erilaisiin riitatilanteisiin. Lapsen sukupuoli vaikuttaa tutkitusti myös siihen, että millä tavoin hän pyrkii ratkaisemaan riidan toverinsa kanssa. Pojat turvautuvat konfliktitilanteissa herkemmin väkivaltaan, tyttöjen pyrkiessä ratkaisemaan erimielisyydet neuvottelemalla. (Broberg, Almqvist ym. 2005, 287–291.)

Tyypillinen alle kouluikäinen aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi on kypsymätön ja kykenemätön itsehillintään. Aggressiivisuus voi vaikuttaa huomattavasti lapsen ryhmässä toimimiseen. Aggressiivisuus ei ole vain negatiivista, vaan se edistää tietyissä määrin myös sosiaalisten taitojen kehittymistä. Lapsen tulisi kuitenkin hallita aggressionkin tunteita. Lapselle vaikeita tunteita ovat pettymyksen ja tappioiden kokemukset, joilta hän ei voi kuitenkaan välttyä. Tällaiset tunteet saattavat herättää aggressiota. Aggressiivinen ja uhmakas lapsi tarvitsee tuekseen empaattisen ja jämäkän aikuisen. Aikuisen tulee opettaa lapselle kerta toisensa jälkeen vaihtoehtoisia toimintamalleja aggressiivisuuden tilalle. (Kirves & Stoor-Grenner i.a. 29–30.)

Lapsen aggressiivinen käytös saattaa syntyä myös esimerkiksi pelin tuottamasta tappiosta tai hän saattaa loukkaantua jonkun toisen tekemisistä, niin ettei hän enää kykene hallitsemaan tunteitaan. Lapsi voi reagoida aggressiivisesti, mikäli hän kokee jonkin asian uhkaavan häntä. Aikuisen mielestä jokin vähäpätöinen asia saattaa puolestaan olla lapsen mielestä hyvin pelottava, jolloin hän puolustautuu käyttäytymällä aggressiivisesti. Lapsella saattaa myös olla ongelmia omien ja muiden ihmisten tunteiden tunnistamisessa. Tunteiden nimeäminen ja niistä keskustelu yhdessä aikuisen kanssa on myös hyvä keino tukea lasta tunteiden tunnistamisessa ja näyttämisessä. (Broberg, Almqvist & Tjus 2005, 287–288.)

Aggressiivisesti tai hyvin uhmakkaasti käyttäytyvä lapsi kerhoryhmässä tuo luonnollisesti haasteita kerho-ohjaajalle ja voi vaikuttaa koko ryhmän toimintaan. Vaatii ohjaajalta kokemusta ja ammattitaitoa huomata, milloin lapsen aggressiivisuus tai uhmakkuus on sellaista, että siitä tarvitsisi huolestua. Lapsille on tyypillistä kokeilla joskus rajojaan ja hermostuessaan lapsi saattaa käyttää voimakeinoja saadakseen oman tahtonsa läpi. Aikuisen ei ole syytä huolestua lapsesta, mikäli väkivalta ei kuulu lapsen jokapäiväiseen käytökseen ja ole ainoa tapa yrittää ratkaista erimielisyyksiä. Lapsen huonoon käytökseen on puututtava kuitenkin, jotta lapsi oppisi, että toista ei saa koskaan satuttaa. (Kirves & Stoor-Grenner i.a.) Joskus lapsen aggressiivisuus on niin voimakasta, että siitä on syytä huolestua. Mikäli lapsen käytös jatkuu huolestuttavana yli puolivuotta ja hänellä usein tapana muun muassa riidellä aikuisten kanssa, hän menettää

usein malttinsa, kieltäytyy noudattamasta sääntöjä, syyttelee muita omasta huonosta käytöksestään ja ärsyyntyy helposti, olisi lapsen tilanteesta keskusteltava vanhempien kanssa. (Broberg, Almqvist ym. 2005, 294–295.)

Aggressiivista lasta ei koskaan tulisi jättää yksin, koska lapsi ei kykene tällöin hillitsemään itseään eikä näin ollen myöskään pysty rauhoittumaan yksin. Olisi myös kohtuutonta jättää lapsi yksin tunnemyllerryksensä kanssa hänen tarvittaessaan siitä selviytymiseen aikuisen tuen. On myös muistettava, että aikuisella on vastuu siitä, että lapsi ei myöskään satuta itseään. Joskus lapsi voi käyttäytyä niin, että aikuisen on yksinkertaisesti pidettävä vastaan tappelevaa lasta rauhallisesti sylissään vahinkojen välttämiseksi, kunnes tämä on rauhoittunut. (Kirves & Stoor-Grenner i.a 29.)

Lapsen saadessa hallitsemattomia raivokohtauksia, olisi asiasta hyvä keskustella rauhassa lapsen vanhempien kanssa. Näin ohjaaja voisi miettiä yhdessä vanhempien kanssa syitä lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen ja pohtia kuinka he voisivat tukea lasta paremmin. Kodin ja kerhon kasvatuksellisissa tavoissa saattaa esimerkiksi olla niin suuria eroja, että se saa lapsen hämilleen ja käyttäytymään hallitsemattomasti. Aikuisen tekemät havainnot siitä, että minäkalaiset tilanteet ovat lapselle haastavia, ovat hyvin tärkeitä. Olisi hyvä, jos kerhossa ja kotona pystyttäisiin toimimaan samalla tavalla haastavissa tilanteissa. Lasta tulisi tukea erityisesti sellaisissa tilanteissa, joiden tiedetään olevan hänelle vaikeita. (Broberg, Almqvist ym. 2005, 269.)

Lisätukea ja ohjeistusta aggressiivisen tai uhmakkaan lapsen käytökseen Mäntsälässä tarjoaa Mäntsälän perheneuvolan moniammatillinen tiimi. Lapsen perheineen voi ohjata ottamaan yhteyttä perheneuvolaan mikäli lapsen tilanne ei selviä omin avuin. Vanhemmat voivat saada tukea tilanteeseen myös lasten neuvolan puolelta. Kerho-ohjaaja saattaa myös tarvita lisätukea ja ohjeistusta, jotta lapsen kerhopäivä sujuisi mahdollisimman ongelmattomasti. Olisi erittäin suositeltavaa, että kerho-ohjaaja olisi valmis tekemään aktiivista yhteistyötä kunnan työntekijöiden kanssa. Näin lapsi saisi parhaan mahdollisen tuen.

7.4 Puheen ja kielen kehityksen vaikeudet

Puheen ja kielen kehityksen vaikeuksia on erilaisia. Lapsella voi olla vaikeuksia puheen ymmärtämisessä, tuottamisessa tai molemmissa. Päiväkerhoikäisillä lapsilla esiintyviä kielellisiä vaikeuksia on esimerkiksi ongelmat sanojen ääntämisessä tai äänteet voivat olla virheellisiä. Useilla lapsilla on ongelmia esimerkiksi suomenkielen r- tai s-äänteen kanssa. Lapsilla voi esiintyä myös änkytystä, joka on puheen sujuvuuden häiriö. Lapsilla voi esiintyä myös viivettä puheen kehityksessä. (Vilén, Vihunen ym. 2006, 278–279.) Kohtasimme kesäkerhon aikana muutamalla lapsella erilaisia puheen ja kielenkehityksen vaikeuksia.

Lapsen ja kielen ja puheen kehityksen vaikeudet voivat tulla esiin vuorovaikutustilanteissa esimerkiksi hermostuneisuutena, impulsiivisuutena ja lapsi voi vaikuttaa siltä, ettei hän ymmärrä. Aikuinen voi pahimmillaan tulkita tilanteet niin, että lapsi on hieman yksinkertainen. Kun lapsi ei saa sanotuksi asiaansa hän saattaa turhautua ja hermostua itselleen tai muille, jos muut eivät jaksu kuunnella häntä rauhallisesti. (Vilén, Vihunen ym. 2006 280.)

Änkytystä esiintyy useimmiten puhetta opettelevalla lapsella. Puhe voi olla tarkentelevaa tai lapsi voi jäädä toistelemaan samaa sanaa. Lievästä änkytyksestä ei tarvitse huolestua sellaisen lapsen kohdalla, joka vasta opettelee puhetta ja joutuu vielä hakemaan sanojaan. Änkytys voi kadota muutamassa kuukaudessa. Änkytystä esiintyy useimmiten 2,5-5 vuoden ikäisillä lapsilla. (Vilén, Vihunen ym. 2006, 279.)

Aikuisen olisi muistettava antaa lapselle riittävästä aikaa sanoa asiansa, niin ettei hänen päälleen puhuta. Katsekontakti lapseen voi myös auttaa. Aikuisen ei tulisi myöskään jatkuvasti puhua lapsen puolesta hänen lauseitaan loppuun. Lapsen tehdessä puheessaan virheitä on hyvin tärkeää, että aikuinen ei korjaa lapsen virheitä eikä missään nimessä naura hänelle. Aikuinen voi kuitenkin auttaa lasta pehmeästi vaikeuksissaan toistamalla lapselle lauseen, jossa sanat ovat oikein. (Esimerkiksi ”Minä näin iton rakkorin.” ”Kyllä, sinä näit ison traktorin.”) On myös hyvin tärkeää kannustaa lasta itseilmaisussa, myös silloin kun se

tuottaa lapselle vaikeuksia. Puheen tukena voi hyvin käyttää myös kehonkieltä, erilaisia ilmeitä, eleitä ja kuvia. (Vilén, Vihunen ym. 2006, 279–280.)

Jos lapsi ei vielä 3-vuotiaana puhu tai puhe on vähäistä, voi asian ottaa puheeksi lapsen neuvolakäynnillä tai lapsen vanhemmat voivat ottaa yhteyttä puheterapeuttiin. On kuitenkin hyvä muistaa ottaa huomioon lapsen yksilöllisyys, esimerkiksi perheen kaksikielisyys voi vaikuttaa lapsen puheenkehitykseen. Tällainen lapsi saavuttaa usein ikätasoisien kielen/puheen kehityksen kouluikänsä mennessä. Lapsen puheen ollessa vielä 4-vuotiaanikin epäselvää, lapsella on selvästi vaikeuksia toimia ohjeiden mukaisesti tai hänen puheessa esiintyy änkytystä, olisi kerhosta hyvä ohjata lapsi puheterapeutille, joka voi arvioida lapsen tilanteen ja kuntoutuksen tarpeen paremmin. Lapsilla esiintyvien yksittäisten äännevirheiden osalta puheterapia aloitetaan usein vasta 5-6-vuotiaana, joten tällaiselle lapselle voi antaa rauhassa aikaa löytää puuttuvat tai virheelliset äänteet ennen puheterapiaan lähettämistä. (Vilén, Vihunen ym. 2006, 280.)

Puheterapia on puheeseen, kommunikaatioon, kieleen ja äänten häiriöiden arvioimiseen liittyvää kuntoutusta. Puheterapian tavoitteena on parantaa lapsen arkista toiminta- ja kommunikaatiokykyä. Lapsen vanhemmat voivat ottaa yhteyttä Mäntsälän kunnan puheterapeuttiin, mikäli he ovat huolissaan lapsen puheesta, sen kehityksestä tai ymmärtämisestä. Mäntsälän kunnassa toimii kaksi puheterapeuttia. Puheterapeutille voi saada lähetteen myös esimerkiksi lastenneuvolasta. Joskus lapsen kielelliset vaikeudet voivat olla moninaisia ja tämän vuoksi puheterapeutilla on käytössään moniammatillinen tiimi, joka koostuu eri alojen asiantuntijoista. Tähän tiimiin kuuluu esimerkiksi psykologi ja toimintaterapeutti. Joskus puheterapeutti ohjaa lapsen lisätutkimuksiin, jotta ongelmat ratkeaisivat. (Mäntsälän kunta. Lasten puheterapia i.a.)

8 TYÖN ARVIOINTIA

8.1 Prosessiarviointi

Seuranta ja arviointi ovat tärkeä osa kehittämishanketta (Seppänen-Järvelä 2006, 20). Oman työmme selkeyttämiseksi muistutimme toisiamme jatkuvasti siitä, että mitä teemme, miksi teemme ja miten teemme. Suoritimme prosessiarviointia ja keskityimme siinä itsearviointiin. Itsearvioinnin tukena olemme käyttäneet oppimispäiväkirjaa ja olemme myös havainnoineet omaa toimintaamme. Oppimispäiväkirjaan olemme palanneet kerta toisensa jälkeen prosessin eri vaiheissa ja olemme olleet aktiivisia havainnoinnin suhteen. Prosessiarvioinnin olemme kokeneet hyödylliseksi, etenkin projektimme toiminnallisessa osuudessa. Arvioimme myös suunnitelmiamme ja niiden toteutusta käytännössä.

Pyrimme olemaan jatkuvasti itsekriittisiä tarkastellessamme omaa työskentelyämme. Vastapainoksi kritiikille, muistimme myös luontevasti antaa toisillemme kiitosta hyvin tehdystä työstä. Näin työskentely on pysynyt koko projektin ajan miellyttävänä ja olemme välttyneet yhteentörmäyksiltä opinnäytetyöprosessin aikana. Meidän keskinäisessä sekä seurakunnan ja meidän välisessä vuorovaikutuksessa pyrimme refleктоivaan vuorovaikutukseen. Reflektiivisyys oli tämän kaltaisessa kehittämisprosessissa erittäin tärkeää. Sitä tarvitaan myös kokemukselliseen oppimiseen (Seppänen-Järvelä 2006, 46). Jälkeenpäin ajateltuna, olisimme voineet olla aktiivisempia seurakunnan suuntaan saadaksemme enemmän materiaalia sisäiseen prosessiarviointiimme. Tilannetta kuitenkin vaikeutti seurakunnan yhteyshenkilöiden vaihtuvuus projektin aikana. Prosessiarviointi oli meille itsellemme hyvin tärkeä osa projektia ja sen tarve korostui yhteyshenkilöiden vaihtuessa useaan otteeseen. Prosessiarvioinnin avulla pysytimme pitämään huolen siitä, että pysyimme aiheessa ja tavoitteemme pysyi selkeänä.

Tehokkaan itsearvioinnin aikaansaamiseksi oppimispäiväkirjan käyttö on hyvä tapa. Projekteissa on tärkeää, että vähintään projektista vastaava henkilö pitää

oppimispäiväkirjaa. (Seppänen-Järvelä 2008, 48.) Koimme oppimispäiväkirjan luontevaksi osaksi projektiamme ja sen käyttäminen tuntui luontevalta.

8.2 Ammatillinen kasvu

Tämä projekti on antanut meille erinomaisen tilaisuuden kehittää omaa ammatillisuuttamme. Koulutukseemme kuuluu vankka teoriaoppiminen, joka on tehtävien antanut meille hyvän pohjan sosionomina työskentelyyn. Ilman käytännön kokemusta laajasta teoriapohjasta ei kuitenkaan saa kaikkea irti, jotta se tukisi ammatillisuutta parhaalla mahdollisella tavalla. Huomasimme, että opintojen myötä olemme saaneet lisää valmiuksia toimia itseohjautuvasti sellaisellakin osa-alueella, joka on meille vieraampi. Vaikka moniammatillisuuden hyötyjä ei voi kylliksi korostaa, on työssämme ensiarvoisen tärkeää myös itsenäisten ja vastuullisten päätösten tekeminen. Tämä opinnäytetyömme ei olisi valmistunut ilman vastuullisia ja itsenäisiä päätöksiä.

Kun pohdimme ammatillista oppimisprosessiamme tämän opinnäytetyön aikana, voimme todeta, että olemme todella päässeet soveltamaan oppimaamme käytännössä. Tämä opinnäytetyö ei olisi valmistunut ilman sitoutumista työhön, aikatauluihin ja suunnitelmiin. Me koemme, että työmme oli melko laaja ja jouduimmekin monesti miettimään omia resurssejamme. Omien voimavarojen tunnistaminen on osa ammatillista kasvua tämän prosessin myötä. Tiimityömme on sujunut mielestämme erinomaisesti. Olemme työskennelleet tiiviisti yhdessä ja raporttia olemme työstäneet molempien läsnä ollessa. Tämä työtapa on sopinut meille hyvin. Raporttimme asu voisi olla hyvin erilainen jos olisimme työskennelleet enemmän erikseen ja koonnet aikaansaannoksemme yhdenmukaiseksi paketiksi. Huomasimme, että omaa yhteistä tekstiä lukiessaan ei välttämättä enää huomaa sen virheitä. Erikseen työskentely olisi voinut auttaa meitä huomaamaan virheet helpommin. Ammatillisen kasvun kannalta meille on ollut hyvin opettavaista myös matkan varrella muuttuneet suunnitelmat. Oman haasteensa toi seurakunnan useaan otteeseen vaihtunut yhteyshenkilö. Tilannetta auttoi kuitenkin se, että suunnitelmamme olivat selkeät.

Opinnäytetyömme laajuus on selvinnyt meille asteittain. Itse raportin kirjoitusprosessi on vienyt enemmän aikaa, mitä luulimme. Onneksi olimme suunnitelleet opinnäytetyön aikataulun loppupäästä joustavaksi ja näin välttyimme kiireeltä. Olemme tyytyväisiä siihen, että pysyimme aikataulussamme, vaikka intensiivisessä kirjoitusvaiheessa oli joskus vaikea löytää motivaatiota työskentelyyn arjen haasteiden keskellä. Jos toimimme joskus esimiestehtävissä, muistamme varmasti projektien aikataulutuksen tärkeyden ja varaamme riittävästi aikaa. Tiedonhankinta on myös vienyt yllättävän paljon aikaa ja olemme oppineet käyttämään paremmin tiedonhakumenetelmiä. Lähteiden merkitseminen oli myös aikaa vievää ja vaati tarkkuutta. Kadotetun lähteen etsiminen oli erittäin työlästä.

Tämän työ tuki ammatillista kasvuamme edistämällä yhteistyötaitojamme, opinnäytetyön aikana jouduimme myös eettisten valintojen eteen. Joustavuutemme ja avoin asenteemme uutta kohtaan on varmasti kehittynyt tämän rupeaman aikana. Koemme, että tämän työn toteuttaminen parityönä on tukenut osaltaan ammatillista kasvuamme ja tiimityö taitomme ovat parantuneet. Olemme tukeet ja kannustaneet toinen toistamme ja olleet samalla kriittisiä omaa työskentelyämme kohtaan. Olemme yllättyneitä siitä, että kuinka hyvin työskentelymme on sujunut.

Seurakunta on ollut toimintaympäristönä meille molemmille uusi ja mielenkiintoinen. Seurakunta organisaationa asetti työllemme vahvat kristilliset arvot, jotka näkyivät työskentelyssämme vahvasti. Aikaisemmat työpaikkamme ovat olleet uskonnollisesti sitoutumattomia ja kristillisten arvojen vahva näkyminen oli meille uutta ja merkittävää.

Kaiken kaikkiaan olemme erittäin tyytyväisiä työskentelymme eri vaiheisiin ja myös lopputulokseen. Työskentely on ollut antoisaa ja olemme saaneet hienoja kokemuksia, jotka ovat kehittäneet ammatillista kasvuamme. Opinnäytetyömme on ollut ajallisesti pitkäkestoinen, noin puolitoista vuotta ja on työllistänyt meitä huomattavasti. Työmäärästä huolimatta koemme, että työskentely oli kaiken vaivan arvoista.

8.3 Pohdinta

Koemme, että lasten päiväkerho tukee lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen lisäksi koko perhettä hektisessä arjessa. Seurakunnan tarjoamat lasten päiväkerhot ovat oiva paikka tukea vanhemmuutta. Vanhemmuuden tukeminen ei kuitenkaan ole aina helppoa ammattilaisellekaan. Työntekijöiden olisi hyvä pohdita asenteitaan erilaisten ja eri asemassa olevien perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Vaikka seurakunta tekee jo yhteistyötä kunnan palvelujärjestelmän kanssa, sitä voisi mielestämme tiivistää entisestään. Asiakasperheiden luonteva ohjaaminen kunnan palveluiden pariin olisi hyvä ottaa osaksi työtä. Varhainen puuttuminen ja palveluohjaus ovat osa nykypäivää ja myös seurakunnan olisi hyvä kehittää työtänsä.

Luottamussuhde lasten vanhempiin ja vanhemmuuden tukeminen kulkevat käsi kädessä. Saamamme kokemuksen perusteella meille jäi tunne, että päiväkerhojen osalta Mäntsälän seurakunta voisi panostaa vielä enemmän luottamussuhteen syntymiseen lasten vanhempien kanssa. Seurakunnan lastenohjaajat ovat varanneet työaikaansa lasten tuonti- ja hakutilanteisiin, jolloin vanhemmilla olisi mahdollisuus keskustella työntekijän kanssa lapsen kerhopäivään tai muihin mieltä askarruttaviin asioihin liittyen. Kokemuksemme mukaan vanhemmat tuntuivat kuitenkin olevan kovin kiireisiä näissä tilanteissa ja sitä myötä luottamussuhteen vahvistaminen tällä tavoin tuntui jäävän kovin vajavaiseksi. On myös muistettava, että näissä lapsen kerhoon tulo tilanteissa kerho-ohjaajan vastuulla ovat kerhoon jo aikaisemmin tulleet lapset, eikä hetki näin ollen ole paras mahdollinen työntekijän ja vanhemman väliselle keskustelulle. Toisaalta myös hakutilanne tuntui kovin hektiseltä ja jopa ajoittain hieman kaoottiselta, eikä se näin ollen anna myöskään vanhemmalle parasta mahdollista kuvaa siitä, että ohjaajalla olisi aikaa juuri hänelle.

Uskomme, että työntekijän ja vanhempien välinen luottamussuhde vahvistuisi entisestään, mikäli päiväkerhoissa olisi varattu aikaa, jolloin vanhemmat saisivat halutessaan tulla keskustelemaan hetkeksi omasta lapsestaan kerho-ohjaajan kanssa. Näin myös kerho-ohjaaja voisi saada arvokasta tietoa, jota hän voi tarvita pystyäkseen tukemaan paremmin lasta yksilönä. Tällainen tilanne saattaa

olla myös tärkeä ja ainutkertainen tilaisuus lapsen vanhemmalle purkaa mahdollista huolta lapseensa liittyen. Tällöin myös työntekijä pystyisi tukemaan paremmin vanhemmuutta. Tällaisen vuosittaisen käytännön myötä vanhempien olisi myös helpompi ottaa puheeksi vaikeatkin asiat tutun ja luotettavan työntekijän kanssa. Hyvään vanhemmuuden tukemiseen kuuluu hyvä luottamussuhde ja näiden avulla myös palveluohjauksen toteuttaminen olisi helppoa.

Mäntsälän seurakunnan alle kouluikäisten lasten päiväkerhoja toimii eripuolilla kuntaa. Ryhmät toimivat yhden ohjaajan vetovastuulla. Nykyinen järjestely, jossa on yksi ohjaaja jokaista lapsiryhmää kohden mahdollistaa useita eri lapsiryhmiä ja palvelee näin mahdollisimman useita lapsiperheitä. Pienempi lapsiryhmä on usein myös rauhallisempi. Ryhmäkoonpanot ovat hyvin erilaisia ja toisissa ryhmissä yksi ohjaaja voi tuntea itsensä täysin riittäväksi. Toisaalta ryhmissä saattaa olla yksikin lapsi joka vaatii ohjaajalta niin paljon enemmän huomiota, että ohjaaja tuntee itsensä riittämättömäksi. Kerhopäivän aikana jokaisen lapsen tulisi tuntea olonsa turvalliseksi ja tulla kuulluksi. Lastenohjaajalla tulisi olla aikaa kuunnella lasta ja huomioida hänet yksilönä. Teimme havaintoja, että myös seurakunnan päiväkerhoissa on lapsia, jotka tarvitsivat enemmän aikuisen huomiota ja tukea, kuin mitä nykyinen ohjaajamäärä pystyy antamaan. Kerhomme toteutettiin siinä määrin erityisen positiivisin resurssein, että meillä ohjaajien määrä oli huomattavasti suurempi lapsilukuun verrattuna mitä normaalisti.

Ohjaajaresursseihin me opiskelijoina emme voi vaikuttaa, vaan ryhmäkoot ja ohjaajamäärät ovat täysin seurakunnan päätösvallassa. Mielestämme seurakunnan tulisi pohtia yhden ohjaajan voimin pyörivän kerhon riskejä. Etenkin sivukylien kerho-ohjaajien yksin toimiminen mietityttää meitä, onko ohjaajan yksin toimiminen siellä kaikkien edun mukaista? Yksinkertaisuudessaan arkiset pienempien lasten wc-käynnit saattavat asettaa ohjaajan vaikean eettisen kysymyksen eteen. Pieni 3-vuotias kerholainen saattaa tarvita apua ja tukea wc-käyntinsä ajaksi ja saniteettitilojen sijaitessa kerhuhuoneen ulkopuolella joutuu ohjaaja hankalaan tilanteeseen miettiessään, jättääkö hän toiset lapset ilman valvontaa vai lähteekö hän pienen kerholaisen avuksi. Kokemuksemme mukaan myös 4-6-vuotiaiden kohdalla wc-käynnit tai pissavahingot saattavat työ-

listää ohjaajan pitkäksikin aikaa. Miten kävisi, jos sivukylällä toimivan kerhon ohjaaja saisi esimerkiksi sairaskohtauksen kesken kerhon?

Uskomme, että kesäkerhon järjestäminen seurakunnalle oli jo apu itsessään. Toivomme, että tästä tuotoksesta olisi hyötyä Mäntsälän seurakunnan lastenohjaajille heidän työssään. Työmme tuloksia voi mielestämme soveltaa myös muissa päiväkerhoissa ja esimerkiksi perhekerhonkin puolella. Olisi hienoa, jos työntekijät saisivat työmme kautta uusia näkökulmia omaan työhönsä ja tämä työ voisi osaltaan tukea heidän ammatillisuuttaan. Palveluohjauksellisen toimintatavan juurtuminen työkäytännöksi vie varmasti aikaa, mutta uskomme sen olevan vaivan arvoista. Näin seurakunta palvelisi asiakkaitaan entistäkin laadukkaammin ja monipuolisemmin. Me tulevina sosionomeina uskomme, että varhaisella puuttumisella ja oikeilla ratkaisulla on suuri merkitys ennaltaehkäisevässä lapsityössä.

LÄHTEET

Allergia- ja astmayhdistys i.a. Viitattu 31.8.2012.

<http://www.keskiuudenmaanallergia.com/>

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239. Viitattu 25.7.2012

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

Aula, Maria Kaisa, 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Teoksessa Suvielise, Nurmi & Kaisa, Rantala (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki : LK-kirjat : PTK - poikien ja tyttöjen keskus.

Borg, Leila & Roininen, Kirsi 2008. Ennalta ehkäisevän perhetyön kokemuksen ja kehittämishaasteet lastenneuvolassa. Teoksessa Eija, Noppari (toim.) Monialaiset verkostot perheitä tukemassa.

Broberg, Anders & Almqvist, Kjerstin & Tjus, Tomas 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita Prima Oy.

Grönfors, Martti 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Juva: WS Bookwell Oy.

Haahtela, Tari 2010. Anafylaksian ensiapu ja hoito. Terveyskirjasto. Viitattu 31.8.2012

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=alg00295

Halme, Lasse 2010. Lapsen parhaaksi, uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Jyväskylä: WS Bookwell OY

Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Soili Keski-

nen & Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki : Tammi.

Hänninen, Kaija 2007. Palveluohjaus. Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Helsinki: Stakes

Kankaanniemi, Anu 2010. Laululautta, perhetyön ideakirja. Ohjaajan opas. Keuruu: Aikamedia

Karling, Marjo, Ojanen, Tuija, Sivén, Tuija, Vihunen, Riitta, Vilén Marika 2009. Lapsen aika. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes

Kaura-Aho, Päivi, 2011. Lapsityönohjaaja, Mäntsälän seurakunta. Henkilökohtainen tiedonanto, 5.5.2011, Mäntsälä

Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Tammi.

Kirves, Laura & Stoor-Grenner Maria i.a. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto & Folkhälsan. internet julkaisu. Viitattu 5.10.2012 <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/058dad17ff0e87a2c6946112b03cc0d4/1349460347/application/pdf/13271105/Kiusaamisen%20ehk%C3%A4isy%20varha.iskasvatuksessa%20B5%20-%20www.pdf>

Laine, Anne 2012. Lastenohjaaja. Mäntsälän seurakunta, lapsityö. Sähköpostiviesti. Vastaanottaja: Jenni Romppanen. Tuloste tekijän hallussa.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36. Viitattu 3.8.2012
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 3.8.2012

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Leinonen, Mervi 2011. Toiminnanjohtaja, Mäntsälän voimistelijat ry. Mäntsälä.
Sähköpostiviesti. Vastaanottaja Jenni Romppanen. Tuloste tekijän
hallussa.

Mäkelä, Jukka 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Suvielise Nurmi & Kaisa Rantala (toim.) Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki : LK-kirjat : PTK - poikien ja tyttöjen keskus.

Mäkinen, Heli 2005. Kasvatuskeskustelusta välittämiseen. Teoksessa Salmi-
nen, Pirjo (toim.) Yhdessä kasvattamaan. Kohti välittämisen toimin-
takulttuuria. Jyväskylä : PS-kustannus

Mäntsälän kunta i.a. Astmahoito. Viitattu 31.8.2012.

<http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/terveyspalvelut/astmahoito>

Mäntsälän kunta i.a. Etelä-Mäntsälän terveydenhuolto. Viitattu 12.7.2012

<http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/terveyspalvelut/kellokosken-terveysasema>

Mäntsälän kunta i.a. Hyvinvointi ja perhe. Viitattu 5.8.2012.

<http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe>

Mäntsälän kunta i.a. Hyvinvointineuvola. Viitattu 11.7.2012

<http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/sosiaalipalvelut/neuvolat>

Mäntsälän kunta i.a. Lastensuojelu Viitattu 3.8.2012

<http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/sosiaalipalvelut/lastensuojelu>

Mäntsälän kunta i.a. Lääkärien ja hoitajien vastaanotto - ajanvaraus Viitattu 12.7.2012 <http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/terveyspalvelut/mantsalan-terveysasema/laakarien-ja-hoitajien-vastaanotto-ajanvaraus>

Mäntsälän kunta i.a. Muuttajille. Tervetuloa Mäntsälään. Viitattu 14.7.2012 <http://www.mantsala.fi/muuttajille>

Mäntsälän kunta i.a. Osapäivähoitoryhmä. Viitattu 5.8.2012. <http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/paivahoito-ja-esiopetus/kunnallinen-paivahoito/osapaivahoitoryhma>

Mäntsälän kunta i.a. Perheneuvola Viitattu 19.7.2012 <http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/sosiaalipalvelut/perheneuvola>

Mäntsälän kunta i.a. Päihde ja mielenterveys. Viitattu 12.7.2012. <http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/sosiaalipalvelut/paihde-ja-mielenterveyspalvelut>

Mäntsälän kunta i.a. Päivystys mäntsäläläisille ja pornaislaisille potilaille. Viitattu 12.7.2012 <http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/terveyspalvelut/paivystys-mantsalalaisille-ja-pornaislaisille-potilaille>

Mäntsälän kunta i.a. Sosiaalipalvelut. Viitattu 5.8.2012. <http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/sosiaalipalvelut>

Mäntsälän kunta, i.a. Oikopäätä Mäntsälään! Julkaisija, toimitus ja ilmoitukset: JS SUOMI OY www.mantsala.fi

Mäntsälän kunta. i.a. Lasten puheterapia. Viitattu 14.7.2012 <http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/sosiaalipalvelut/puheterapia>

Mäntsälän seurakunta 19.10.2011. Kirkkoneuvoston pöytäkirja 10/2011. Viitattu 20.8.2012

http://www.mantsalanseurakunta.fi/data/liitteet/knloka11_2.pdf

Mäntsälän seurakunta 2011. Tasekirja 2001. Mäntsälän seurakunta.

Mäntsälän seurakunta i.a. Diakoniatyö. Viitattu 15.10.2012.

<http://www.mantsalanseurakunta.fi/toiminta/diakoniatyö/>

Mäntsälän seurakunta i.a. Matkakumppani Mäntsälässä. Viitattu 15.10.2012

<http://www.mantsalanseurakunta.fi/data/liitteet/taitto-1.pdf>

Mäntsälän seurakunta i.a. Päiväkerhot. Viitattu 3.8.2012.

<http://www.mantsalanseurakunta.fi/toiminta/lapsille/paivakerhot/>

Mäntsälän seurakunta, Diakoniatyön esite

Mäntsälän seurakunta, toiminta- ja taloussuunnitelma 2009–2011

Mäntälän kunta i.a. Terveyspalvelut. Viitattu 12.7.2012

<http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/terveyspalvelut/terveyspalvelut>

Mäntälän kunta i.a. Puheterapia. Viitattu 12.7.2012

<http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/sosiaalipalvelut/puheterapia>

Mäntälän kunta i.a. Päivähoitomaksut. Viitattu 5.8.2012.

<http://www.mantsala.fi/hyvinvointi-ja-perhe/paivahoito-ja-esiopetus/paivahoitomaksut>

Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa (toim.) 2011. Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki : LK-kirjat : PTK - poikien ja tyttöjen keskus.

Ojala, Mikko 1993. Varhaiskasvatuksen perusteita ja haasteita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Peltomaa, Jaana, Sorsa, Maarit, Leminen Jyrki & Purho Heli 2005. Erityinen osaksi arkea – projekti 2004–2005 Erityistä tukea tarvitseva lapsi päivähoidossa – Opas. Kontiolahti. Viitattu 25.7.2012. http://www.isonetti.net/varhaiskasvatus/Erityinen_osaksi_arkea.pdf

Pietiläinen, Erja & Seppälä, Heikki 2003. Palveluohjaus asiakastyössä ja organisaatiossa. Helsinki: Kehitysvammaliitto,

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.

Rajantie, Jukka & Perheentupa, Jaakko 2005. Lasten terveys. Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu 9.9.2012 http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=suo00045

Romppanen, Merja, 2012. Merkkari, Mäntsälän kunnan perheneuvola. Henkilökohtainen tiedonanto 27.6.2012, Mäntsälä

Saarsalmi, Olli 2008 (toim.). Päivähoidon turvallisuussuunnittelu. Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö, Stakes

Seppänen-Järvelä 2006 Prosessiarviointi kehittämisprojektissa – opas käytäntöihin. Stakes. Viitattu 18.10.2012 http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/2C41CB87-6134-4C94-8D1B-46CD906C3B33/0/Arviointiraportteja4_04.pdf,

Seurakuntien lapsityönkeskus ry. i.a. Kirkon varhaiskasvatus ja perhe- ja lapsityö. Viitattu 29.8.2012 http://www.evlslk.fi/kirkon_varhaiskasvatus/vake/heratteita_vakeen_osa_9

Seurakuntien lapsityönkeskus ry. i.a. Lapsi seurakunnassa. Viitattu 29.8.2012.

<http://www.evl->

[slk.fi/kirkon_varhaiskasvatus/lapsi_kirkossa/lapsi_seurakunnassa](http://www.evl-fi.fi/kirkon_varhaiskasvatus/lapsi_kirkossa/lapsi_seurakunnassa)

Sosiaali- ja terveysministeriö. Terveyspalvelut 2012. Viitattu 7.9.2012

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut

Sosiaaliportti 1.8.2012. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 3.8.2012

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

[FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluntarve/lastensuojeluilmoitus/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluntarve/lastensuojeluilmoitus/)

Sosiaaliportti 6.8.2012. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 24.8.2012

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

[FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/)

Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008. Lapsi on osallinen. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirja. Helsinki: Kirkon kasvatus ja nuorisotyö, Kirkkohallitus

Suomen evankelis-luterilainen kirkko 28.2.2008. Kirkon varhaiskasvatuksen

peruslinjaukset: Lapsilähtöisyys ja peruslinjaus. Viitattu 20.9.2012.

<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/9547D7610517A06DC22573FD0041495B?OpenDocument&lang=FI>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. 28.2.2008. Kirkon varhaiskasvatuksen

peruslinjaukset : Lapsilähtöisyys ja aikuisen vastuu. Viitattu 20.9.2012.

<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/9547D7610517A06DC22573FD0041495B?OpenDocument&lang=FI>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2012. Viitattu 19.07.2012.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-

[fi/kiusaamista_voidaan_ehkaista_jo_pienesta_pitaen](http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/kiusaamista_voidaan_ehkaista_jo_pienesta_pitaen)

Terveysneuvonta i.a. Viitattu 12.7.2012. <http://www.0910023.fi/>

Torvasti, Tarja 2011. Puheenjohtaja, Nummisten Vilkas, Mäntsälän urheilijoiden kyläjaosto. Mäntsälä. Sähköpostiviesti 16.11.2011. Vastaanottaja Jenni Romppanen. Tuloste tekijän hallussa.

Turja, Leena 2011. Lasten osallisuus lapsen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2008. Viitattu 5.8.2012.
<http://www.ammattinetti.fi/web/guest/amatit>

Valaranta, Emmi & Mansikka-aho Taina 2011. Varhaiskasvatuksen palveluohjaus- Päivähoitoa tarpeen mukaan. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma. Viitattu 16.10.2012
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/36512/Mansikka-aho_Valaranta.pdf?sequence=1

Vilén, Marika, Vihunen, Riitta, Vartiainen, Jari, Sivén Tuula, Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

LIITE 1 SUOSTUTUMUS LAPSEN HAVAINNOINTIIN

LAPSEN HAVAINNOINTI

Opiskelemme Järvenpään Diakonia ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi. Kirkonrotan kesäkerho on yksi osa opinnäytetyötämme, jonka tavoitteena on tarkastella kehittämisnäkökulmasta Mäntsälän seurakunnan ja Mäntsälän kunnan lapsiperheiden palveluita.

Pyydämme lupaa havainnoida lastanne kesäkerhon aikana 4.-21.6.2012 ja käyttää mahdollisia havaintojamme opinnäytetyössämme. Lapsen ja hänen huoltajiensa henkilöllisyyttä ei paljasteta, vaan mahdollisia havaintoja saatetaan käyttää anonyymeina tapauksina. Havainnointiluvan antaminen on täysin vapaaehtoinen. Havainnointi ei vaadi lapsilta eikä huoltajilta minkäänlaisia toimenpiteitä eikä se vaikuta kerhotoimintaan.

Ystävällisin yhteistyöterveisin: Jenni Romppanen & Piia Tilsala

I__I Annan luvan lapseni _____ (lapsen nimi)
havainnointiin ja sen mahdollisesti tuottaman materiaalin käyttämiseen opinnäytetyössämme.

I__I En anna lupaa lapseni _____ (lapsen nimi)

Paikka ja aika _____

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys _____